

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. I. De voluntario & involuntario

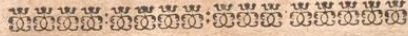
[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

(9.)

TRACTATUS SECUNDUS. DE ACTIBVS HVMANIS.

BXPEDITO tractatu de beatitudine, incipit D. Thomas agere de actib' humanis; quippe qui sunt potissima media, quibus hæc beatitudo acquiritur, & ut ait D. Bernardus ad cleric. cap. 15. *semina æternitatis*: sicut enim arbor & fructus virtualiter continentur in semine, ita & vita æterna in bonis operibus: unde Apostolus 2. ad Corinth. 9: *Qui parcat seminat, parcat & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Sed quia prima & generalis conditio actuum humanorum est, ut à voluntate procedant, unde voluntarii humani in particulari, eorumque principis S. Doctor differat, agit quasi 6. de voluntario, & involuntario. Sit ergo

DISPVATIO I.

De voluntario & involuntario.

Ad questionem 6. D. Thoma.

CUM eadem sit contrariorum doctrina, in hac disputatione primò agemus de voluntario, secundò de involuntario, tertid de mixto ex utroque.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid & quotuplex sit voluntarium: & an non solum in hominibus, sed etiam in brutis reperitur?

Dico primò: Voluntarium est id quod procedit à principio intrinseco, cum cognitione finis. Ita communiter Theologi cum D. Thoma hic art. 1. post Aristotelem, Gregorium Nisenum, & Damascenum, quos S. Doctor ibidem refert.

Explicatur hæc definitio: Voluntarium dicitur actio procedens à principio intrinseco, ut distinguatur à motu violento, qui est à principio extrinseco, ut dicitur 2. physic. Additur cum cognitione finis, ut distinguatur à motu naturali, cum quo convenit in prioribus particulis, quæ proinde habent locum generis: nuncitio enim plantarum, motus gravium & levium in proprium centrum, & similes motus, verè procedunt à principio intrinseco, nempe ab anima vegetativa, & à gravitate vel levitate, sed non cum cognitione, & ideo non sunt voluntarii, sicut nec illi actus intellectus, qui sic præcedunt voluntatem, ut ab illa non imperentur, quia non supponunt cognitionem ut sui causam, sed potius sunt

A ipsa cognitio: unde Verbi generatio in Divinitate, scientia simplicis intelligentiæ, & alia attributa, vel actus qui voluntatem præcedunt, & ab ea non imperantur, non possunt dici voluntarii, nisi in propriè & concomitanter. Ex quo intelliges, rationem voluntarii in propriè convenire actibus voluntariis elicitis, vel imperatis, saltem loquendo de voluntario perfectò, imperatum enim, ut infra dicemus, in actibus appetitus sensitivi reperitur.

Confirmatur: Cum voluntarium opponatur involuntario, definitio voluntarii debet excludere omnes causas & conditiones concurrentes ad voluntarium, sed ad involuntarium de præcipuè causæ seu conditiones concurrunt, scilicet violentia & ignorantia: Ergo definitio voluntarii debet ambas excludere: constat autem elicitis, quòd esse ab intrinseco excludit violentiam hæc enim infertur à principio extrinseco, cum sit contra inclinationem subiecti: esse autem cum cognitione finis, excludit ignorantiam, ut patet: Ergo hæc definitio voluntarii legitima est.

Advertendum tamen cum Curiele hic art. 3. dubio unico, quòd cum D. Thomas dicit voluntarium esse id quod est à principio intrinseco cum cognitione finis, nomine finis non solum intelligit veram causam finalem, sed etiam terminum vel objectum actus voluntatis, quando ille non habet finem cuius gratia fiat, ut contingit in amore essentiali quòd Deus se diligit, & in amore notionali quòd producitur Spiritus sanctus, vel etiam in actu delectationis & quietis de fine jam adepti, qui fructus appellatur; ille enim, in mea sententia, non est propriè propriè finem, nec finis esse actus. De quo supra tractata præcedenti disp. 1. art. 2. §. 2.

Dico secundo: Voluntarium esse duplex, primum perfectum, & aliud imperfectum. primum que reperitur in sola natura intellectuali; secundum vero non solum in hominibus, sed etiam in brutis locum habere. Ita D. Thomas hic art. 2. ubi sic dicitur: *Ad rationem voluntarii requiritur, quòd principium actus sit intra cum aliqua cognitione finis. Est autem duplex cognitio finis, perfecta scilicet, & imperfecta: perfecta quidem finis cognitio est, quando non solum apprehenditur res que est finis, sed etiam cognoscitur ratio finis, & proportio eius quòd ordinatur ad finem ipsum, & talis cognitio finis competit soli rationi naturali: imperfecta autem cognitio finis est, que in sola natura apprehensivis consistit, sine hoc quòd cognoscatur ratio finis & proportio actus ad finem: & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per sensum & affectionem naturalem. Perfectam igitur cognitionem finis requirit voluntarium secundum rationem perfectam, prout scilicet apprehenso sine aliquo potest deliberari de finis, & de his que sunt ad finem, moveri in finem, vel non moveri; imperfectam autem cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem imperfectam, prout scilicet apprehendens finem, non deliberat, sed subito movetur in ipsum. Unde soli natura & rationali competit voluntarium secundum rationem perfectam: sed functionem*

rationem imperfectam competit etiam brutis. Quibus A
verbis S. Doctor utramque partem nostrae con-
clusionis & docuit & probavit: unde ulteriori
probatione non indiget.

Sed quæres, utrum voluntarium univocè vel
solum analogicè dicatur de homine & de bruto?
Respondeo univocè de utroque prædicari. Ra-
tio est, quia bruta conveniunt univocè & gene-
ricè nobiscum in gradu & ratione cognoscitivi:
Ergo etiam in ratione appetitivi, seu voluntarii.
Consequenter patet: quia appetitus sequitur
cognitionem, & juxta modum cognitionis est
modus voluntarii & appetitivi, ut ex D. Thoma
jam vidimus: Ergo ubi ratio cognoscitivi est uni-
voca, etiam ratio voluntarii seu appetitivi est uni-
voca erit. Antecedens verò præbatur: Bruta &
homo continentur sub eodem genere & gradu
animalis: Ergo & sub eodem gradu cognoscitivi-
vi. Consequenter patet: nam animal, quod uni-
vocè se habet ad utrumque, est vivens sensibile:
Ergo & vivens cognoscens; sentire enim cogno-
scere est: Ergo quæ conveniunt univocè in ratio-
ne generica animalis, conveniunt univocè in ratio-
ne cognoscitivi.

Dices: Voluntarium dicitur à voluntate: Sed
voluntas non reperitur in brutis, nisi metapho-
ricè, sicut risus in præto: Ergo nec ratio volunta-
ria.

Respondeo, voluntarium dici quidem à vo-
luntate, ut ab eo à quo nomen imponitur, tan-
quam à principali in genere appetitus, non ta-
men significare solum actum ab illa elicitedum,
sed etiam actum elicitedum ab appetitu sensitivo
brutorum: quia aliud est id à quo nomen impo-
nitur, & aliud id, ad quod significandum impo-
nitur: lapis enim v.g. dicitur à lædendo pedem,
omne tamen quod lædit pedem non est lapis.
Vel etiam dici potest, quod voluntarium dicitur
à voluntate, non specificè sumptà, pro voluntate
rationali, sed à voluntate genericè sumptà, pro-
ut abstrahit à rationali & irrationali, & solum si-
gnificat appetitum elicitedum, ut regulatum co-
gnitione: & sic sumptum voluntarium dividitur
in duas species, scilicet in voluntarium perfe-
ctum, quod in solo homine reperitur, & in vo-
luntarium imperfectum, quod convenit etiam
brutis, sicut etiam animal, seu vivens sensibile,
in perfectum & imperfectum dividitur.

Ex dictis colliges, hanc definitionem volun-
tarii ab Almaino traditam: *Voluntarium est actio
vel omnisio, qua ita est in potestate agentis, ut positus om-
nium requisitis possit eam ponere vel non ponere*, non est
legitimam: illa enim solum convenit actibus
liberis: voluntarium autem latius & universali-
us se habet quam liberum; nam convenit pueris,
amentibus, & brutis, quibus tamen non
convenit libertas, ut ex Aristotele docet Divus
Thomas hic articulo secundo in argumento, sed
contra. Item in beatis amor beatificus, & fructio
ultimi finis, sunt actus omnino necessarii, & ta-
men sunt perfectè voluntarii, ut patebit ex di-
cendis articulo sequenti.

* * *

ARTICULUS II.

*An ratio voluntarii perfectius reperia-
tur in actibus liberis, quàm in
necessariis?*

AFFIRMANT Vasquez hic disputatione
23, capite 4. Salas, & Lorca, citantes Almai-
num, Conradum, & alios, Negant verò Cajeta-
nus, Medina, & alii Discipuli D. Thomæ. Pro re-
solutione,

Notandum est, ex duplici capite posse con-
tingere quod aliquis actus sit necessarius: primò
ex imperfectione cognitionis; quo pacto mo-
tus primò primi & indeliberati in homine sunt
necessarii: secundo ex summa perfectione cog-
nitionis, quæ representat objectum ut in se
est, & sic amor beatificus est necessarius, quia
regulatur per visionem beatam, quæ tollit in-
differentiam objectivam iudicii, & Deum ut in
se est clarè voluntati representat. Hoc præmis-
so, sit

§. I.

Vera sententia statuitur.

Dico igitur: Actus necessarios ex perfectione
cognitionis, esse magis voluntarios, quàm
actus liberos.

Probatum primò conclusio: Deus necessariò
seipsum amat, & liberè diligit creaturas: Sed a-
mor quo seipsum diligit, est magis voluntarius,
quàm amor quo diligit creaturas: Ergo actus ne-
cessarius in Deo est magis voluntarius quàm a-
ctus liber. Major patet, Minor probatur. Amor
quo Deus seipsum diligit, est major in ratione
amoris, quàm amor quo liberè diligit creaturas:
Ergo etiam est major in ratione voluntarii. An-
tecedens est certum; quia Deus magis amat sei-
psum, quàm creaturas; amat enim seipsum, ut
summum & infinitum bonum, creaturas verò,
ut bonum aliquod limitatum & finitum. Confe-
quentia verò probatur. Amor in ratione amoris
est essentialiter voluntarius; cum amor nihil ali-
ud sit quàm quoddam pondus & inclinatio
voluntatis, juxta illud Augustini in confessioni-
bus: *Amor meus pondus meum, amore feror quocumque
feror*: Ergo si amor quo Deus seipsum diligit, sit
major in ratione amoris, amore quo diligit crea-
turas, erit etiam major seu perfectior in ratione
voluntarii. Simile argumentum fieri potest de
amore notionali, quo Spiritus sanctus produci-
tur: absurdum enim videtur dicere, quod pro-
ductio creaturarum sit magis voluntaria in Deo
quàm hujus divini amoris inspiratio.

Respondet Vasquez, amorem quo Deus sei-
psum diligit, & quo Spiritus sanctus produci-
tur, excedere amorem quo diligit creaturas, non in
ratione voluntarii, sed ex parte objecti; quia sei-
licet Deus amat seipsum ut habet omnimodam
rationem boni; creaturas verò ut bonum ali-
quod finitum, particulare, & indifferens.

Sed hæc responsio magis confirmat, quàm in-
firmet rationem adductam: quia perfectio amo-
ris limitat ex ordine & intrinseca habitudine ad
objectum: Ergo quod perfectius erit tale obje-
ctum, eò perfectior erit amor in ratione amoris

subindeque in ratione voluntarii, quam essentialiter amor includit.

11 Probatum secundò conclusio ratione fundamentali, ex propria ratione voluntarii desumpta. Cum voluntarium sit id quod procedit à principio intrinseco cum cognitione finis, impossibile est voluntarium liberum in Deo excedere necessarium in ratione voluntarii, nisi excedat illud in hoc quod est esse ab intrinseco cum cognitione: Sed omnino absurdum est dicere productionem creaturarum in Deo esse magis ab intrinseco, aut ex perfectiori cognitione, quam Spiritus sancti processionem, quæ est omnino necessaria: Ergo absurdum est dicere in Deo voluntarium liberum excedere necessarium in ratione voluntarii.

12 Hæ rationes probant, non solum in Deo, sed etiam in natura rationali creata, actus necessarios ex perfectione cognitionis, esse magis voluntarios, quam actus liberos: Tum quia in creatura rationali libertas & necessitas sunt originalis & exemplaris à libertate & necessitate divina; unde loquendum est de voluntario libero & necessario creaturæ rationalis, sicut de actibus liberis & necessariis voluntatis divinæ, servatâ tamen proportione: Tum etiam quia dilectio patriæ est major in ratione amoris, quam amor viæ; adeoque in ratione voluntarii, quæ in amore essentialiter includitur: Tum denique quia amor patriæ est magis ab intrinseco, quam amor viæ; cum charitas patriæ toto conatu feratur in Deum; & ex perfectiori etiam cognitione procedit, cum dimanet à visione beatifica, quæ est perfectissima cognitio ultimi finis.

13 Respondet Valquez ubi supra, perfectionem voluntarii non peti ex perfectione cuiuscumque cognitionis, sed solum ex perfectione illius cognitionis quæ est radix voluntarii: hæc autem (inquit) est cognitio indifferens, seu apprehendens objectum sub indifferentia boni & mali.

14 Sed contra: D. Thomas hic art. 2. loquens de cognitione quæ est radix perfecti voluntarii, quam cognitionem perfectam vocat, ait illam esse, quæ non solum apprehenditur res quæ est finis, sed etiam cognoscitur ratio & proportio eius quod ordinatur ad finem ipsum: Sed hæc cognitio abstracta ab indifferentia, ut patet, quia tam bene cognitio necessaria attingit proportionem finis ad media, & mediæ ad finem, quam cognitio indifferens: Ergo falsum est quod cognitio, quæ est radix perfecti voluntarii, sit solum illa quæ apprehendit objectum sub indifferentia boni & mali.

15 Confirmatur: Intantum requiritur cognitio ad voluntarium, in quantum tollit ignorantiam quæ causat involuntarium: Atqui ignorantia non causatur per defectum indifferentiæ, sed per defectum cognitionis: Ergo ad rationem perfectionis vel imperfectionis voluntarii, non est attendenda ullo modo ratio indifferentiæ, vel determinationis ex parte intellectus, sed ratio cognitionis vel ignorantie.

§. II.

Solvuntur objectiones.

16 **O**BJECTIONIBUS primò contra istam conclusionem, D. Thomas hic art. 2. in corp. sic ait: *Perfectam igitur cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem perfectam, prout scilicet apprehensio sine aliquo posse, deliberans de fine & de his quæ sunt ad*

A *finem, moveri in finem vel non moveri: Sed quod sit cum deliberatione, est liberum: Ego voluntarium perfectum, in sententia D. Thomæ, est idem quod liberum: Ergo non reperitur in actibus necessariis.*

Confirmatur primò. S. Doctor in eodem articulo in resp. ad 3. docet quod laus & vituperium consequuntur actum voluntarium, secundum perfectam rationem voluntarii: Sed laus & vituperium non sequuntur nisi ad actus liberos, qui cum necessitate agit, vel agitur, nullam meretur laudem aut vituperium: Ergo idem quod prius.

Confirmatur a. plius: Idem sanctus Doctor interdum asserit actus notionales in Deo non esse voluntarios, quia necessarii sunt: Ergo ratio voluntarii non reperitur in actibus necessariis.

B Respondet primum locum Divi Thomæ, 13 quem Valquez & Lorca tanquam expressum in sui favore magnificant, varias habere explanationes, quas refert Ildephonus hic disputat. 73. fragm. 3. Verior & conformior textui est illa, quæ asserit S. Doctorem per hæc verba: *Perfectam cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem perfectam, essentialiter in voluntarii perfectionem voluisse exponere; hæc enim ad perfectam cognitionem consequitur, & per illam differt à voluntario imperfecto, quod in pueris, amentibus, & beatis reperitur: in reliquis autem verbis, quando subdit: Prout scilicet apprehensio sine posse, quis deliberans de fine, &c. solum ponit exemplum quoddam voluntarii perfecti, in eo quod nobis notius est, scilicet in actu libero; ex quo non licet inferre non dari voluntarium perfectum sine libertate; sicut si quis dicat, animal distinguitur à planta in eo quod sentit, quemadmodum videmus homines sentire; inde non licet colligere, quod solum homines sentiant, non verò bruta.*

Ad primam confirmationem dicendum est, quod laus & vituperium sequuntur voluntarium perfectum, sed non omnino: est enim hæc proprietas sicut proprium secundo modo, quod convenit soli, sed non omni.

Ad 2. addo, quod licet in amore beatifico, & aliis actibus ex perfectione cognitionis necessariis, non invenitur laus formaliter, bene tamen eminenter, quia invenitur aliquid altius laude, scilicet gloria, quæ est laus in præmio, & consummatio omnis laudis: sicut etiam Deus est dignus omni laude propter gloriam suam, quam tamen habet necessariò, & propter amorem quod se amat, & quod Spiritus sanctus procedit.

Ad secundam confirmationem respondeo, quod quando D. Thomas ait actus notionales in Deo non esse perfectè voluntarios, vel loquitur de generatione Filii, quæ non est voluntaria formaliter (cum Filius non procedat à voluntate, sed ab intellectu) sed tantum concomitantè, quia Pater vult se generare, & in tali generatione sibi complacet, ut ipsemet sanctus Doctor explicat 1. parte quæst. 47. art. 2. Vel sanctorum voluntarium pro libero. In hoc enim distinguitur generatio adoptiva à naturali, quod prima fit voluntariè seu liberè, fit enim per liberam & gratuitam gratiæ largitionem, juxta illud Jacobi primo *Voluntariè genuit nos verbo veritatis*: secunda verò est naturalis & necessaria, quia fit per naturalem & necessariam divinæ substantiæ communicationem: propter quod Hilarius & alii SS. Patres dicunt Filium non voluntariè, sed naturè procedere.

Obj.

ARTICULUS III.

*Utrum ut omisso, & effectus ex illa secutus,
sint voluntaria, requiratur debitum,
seu obligatio ponendi actum qui
omittitur?*

COMMUNITER dici solet ad omissionem voluntariam requiri hæc tria, posse, teneri, & non facere. Et quamvis de primo & tertio nulla sit controversia, de secundo tamen non est ita certum & exploratum: aliqui enim existimant tam omissionem, quam effectum ex illa sequutum, esse voluntaria, licet nullum sit præceptum, vel obligatio ponendi actum omisum. Ita Salas hic disp. 1. sect. 4. nu. 46. Alii, ut Martinez, Alvarez, & Joannes à S. Thoma, distinguunt inter omissionem & effectum, & hunc fatentur non esse voluntarium indirecte, quando non est obligatio ponendi actum omisum; de ipsa vero omissione id negant. Alii cum Cajetano & Conrado contendunt præceptum seu obligationem ad utrumque requiri, id est, ut tam omisio, quam effectus ex illa sequutus censentur voluntaria. Aliqui tandem, volentes ad concordiam prædictas sententias reducere, dicunt debitum, seu obligationem ponendi actum, requiri ut omisio & actus ex illa sequutus sint voluntaria moraliter seu culpabiliter (quia non est culpa nisi sit transgressio præcepti seu legis; ubi autem non est lex, nec prævaricatio, ut dicitur ad Romanos 4.) non vero ut sint voluntaria physice & inculpabiliter: ad hoc enim lex aut præceptum indifferenter se habent.

§. I.

Præmittenda ad solutionem questionis.

SUPPONO primo: Aliquid posse dici voluntarium dupliciter, scilicet in potentia, & in actu: ut dicatur voluntarium in potentia, sufficit ipsum esse in potestate voluntatis, tanquam in causa quæ habeat facultatem ad ipsum; quo pacto ambulatio homini sedenti dici potest voluntaria, quia in potestate ipsius voluntatis continetur: ut vero aliquid sit voluntarium in actu, requiritur insuper quod illa facultas voluntatis sit aliquo modo redacta in actum, seu habeat aliquam causalitatem respectu ipsius. Ratio utriusque est, quia voluntarium importat habitudinem ad voluntatem ut ad causam; Ergo ut sit voluntarium in potentia, sufficit quod voluntas habeat potestatem in ipsum; ut autem sit voluntarium in actu, necessaria est aliqua causalitas voluntatis respectu illius.

Suppono secundò, voluntarium in actu adhuc esse duplex, unum directum, & aliud indirectum. Directum est illud quod procedit à voluntate per verum & positivum influxum, sive immediate, sive mediate; unde est aliquis actus à voluntate elicitus, vel ab ea imperatus. Indirectum est illud quod non procedit quidem à voluntate, sed tamen ei imputatur, quia connexionem habet cum aliquo ab ipsa directe volito; & hoc vocatur etiam voluntarium interpretativum.

Suppono tertio, requiri necessariò ad quodcumque voluntarium, quòd obiectum sit cognitum.

M 3 rum,

Obijcies secundò: Modus operandi liberè est perfectior modò operandi necessariò. Ergo in modo operandi liberè, perfectior ratio voluntarii reperiri debet. Consequentia videtur bona. Antecedens probatur: quia modus operandi liberè convenit naturæ rationali, secundum gradum perfectionis, quem habet super irrationalem; modus verò operandi necessariò, est communis ipsi naturæ rationali cum inferioribus naturis.

Respondeo distinguendo Antecedens: Est perfectior modò operandi necessariò, qui sequitur cognitionem imperfectam, concedo Antecedens; modò operandi necessariò ex perfecta cognitione, nego Antecedens. Ad Probationem dico, quòd sicut modus operandi liberè est proprius naturæ rationalis, quatenus excedit omnes alias naturas inferiores; ita & modus operandi necessariò sequens perfectam cognitionem, ut patet in amore beatifico: ille enim convenit creaturæ intellectuali, prout omnes alias naturas inferiores excedit.

Obijcies tertio: Voluntarium liberum est magis ab intrinseco & ex perfectiori cognitione actus, quam voluntarium necessariò: Ergo voluntarium liberum excedit necessariò in ratione voluntarii. Consequentia patet ex supra dictis. Antecedens probatur primò quòd primam partem: quia voluntas liberè agens magis movet se ipsam, quam cum necessariò agit; nam inclinatio naturalis est ab Authore naturæ impressa; libera autem à voluntate in seipsa omnino producitur: Ergo voluntarium liberum est magis ab intrinseco, quam voluntarium necessariò. Probatur etiam idem Antecedens quòd secundam partem: Quia cognitio concurrens ad actum liberum, non solum proponit obiectum, sed etiam influit in operationem ipsam; cum enim sit deliberatio rationis, deliberat de ipsa operatione, ac proinde influit in illam; quòd non facit cognitio requisita ad actum necessariò: Ergo voluntarium liberum est magis ex cognitione finis, quam necessariò.

Respondeo negando Antecedens. Ad probationem primæ partis dico, voluntatem non magis movere se ipsam ad actum liberum, quam ad actum necessariò; imò magis se movet ad actum necessariò, ut patet in amore Dei in patria, ad quem voluntas se movet totis suis viribus; quòd non ita præstat in amore libero, quem elicit in via. Nec obstat quòd inclinatio naturalis sit ab Authore naturæ impressa: nam ut ait D. Thomas hic art. 1. ad 1. *Licit de ratione voluntarii sit quòd principium ejus sit intra: non tamen est contrarietas voluntarii, quòd causetur vel moveatur ab exteriori principio; quia non est de ratione voluntarii, quòd principium intrinsecum sit principium primum.*

Ad probationem secundæ partis, nego quòd in actu necessariò sit iudicium solum de bonitate obiecti, non verò de ipsa operatione voluntatis: nam per visionem beatificam v.g. non solum manifestatur summa bonitas ex parte obiecti ut amabilis, sed etiam ipsum exercitium actus amandi ita representatur bonum & conveniens, quòd cessatio ab illo non potest apprehendi ut appetibilis: Ergo iudicium practicum quòd formatur ex visione beatifica, non solum iudicat de bonitate obiecti, sed etiam de convenientia actus; non minus quam iudicium practicum quòd regulat actus liberos.

tum, saltem in communi & confusè : quia ut A
communiter dicitur, nihil volutum quin præcogitū.
uade ut omissio & effectus illam conlequens,
sint voluntaria, debet omittens advertere, aded-
que si quis absque ulla cognitione seu prævisio-
ne missæ, audiendæ somno se dederit, ratione
cujus missam non audiat, non censetur illa
omissio voluntaria, sed ex mera oblivione pro-
cessisse dicetur. Hæc sunt certa & indubitata
apud Theologos. Sed difficultas & controver-
sia est, an præter advertentiam requiratur insu-
per debitum, seu obligatio ponendi actum qui
omittitur, ad hoc ut ipsa omissio & effectus ex
illa sequens, sint voluntaria in actu; nam utrum-
que esse voluntarium in potentia, ante omne B
præceptum, extra dubium & controversiam
est.

§. II.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur: Ut omissio, & effectus ex illa se-
quens, sint voluntaria, requiritur debi-
tum, seu obligatio ponendi actum qui omittitur.

31 Probatur primò ex D. Thoma hic art. 3, ubi
utramque partem nostræ conclusionis satis ap-
pertè docet. Nam primò loquens de effectu
ex omissione sequuto: sic ait: *Sciendum quod non
semper id quod sequitur ad defectum actionis, reducitur
sicut in causam in agens, ex eo quod non agit, sed solum
tunc cum potest & tenetur agere*. Et affert exemplum
illius cui non esset commissa navis gubernatio:
licet enim ille prospiciat, quòd si non gubernet
navim, submergetur; quia non tenetur eam gu-
bernare. Postea verò loquens de ipsa omissione
subdit: *Quia igitur voluntas volendo & agendo potest
impedire hoc quod non est velle & non agere, ET ALI-
QUANDO DEBET, idè non velle & non agere impu-
tatur ei quasi ab illa existens.*

32 Duplex solutio solet huic loco adhiberi: prima
est, quòd D. Thomas loquitur non de ipsa
omissione in se, sed de effectu sequuto ad illam:
secunda verò, quòd loquitur de omissione in-
quantum culpabili, non ut voluntaria est præ-
cisè.

Utique tamen insufficientis est: Prima qui-
dem, quia licet S. Doctor initio articuli de ip-
so effectu ad omissionem subsequuto loquatur,
postea tamen loquitur de ipsa omissione in se
considerata, ut patet ex verbis ultimo relatis.
Addo quòd D. Thomas in hoc articulo inquit,
utrum voluntarium possit esse absq; omni actu?
& respondet posse esse, suppositis illis duabus
conditionibus, quòd scilicet voluntas possit &
debeat cum ergo voluntarium quòd potest esse
absque omni actu, sit duplex, scilicet omissio,
& effectus ad illam sequens; si de solo effectu
loqueretur, diminutè omnino procederet, relin-
quens unam & principialem partem diffi-
cultatis, quæ est de ipsa omissione, ratione cujus
effectus est voluntarius.

Secunda verò solutio ex eo rejicitur, quòd
D. Thomas non solum loquitur de omissione
ut imputabili, sed ut existente à voluntate, &
prout reducit ad ipsam ut causam; ut patet ex
prioribus verbis: *Non semper reducitur sicut in cau-
sam in agens, sed tunc solum, cum potest & debet; &
ex posterioribus, cum dicit: Non velle & non age-*

re imputatur ei, quasi ab eo existens. Sed existere à vol-
luntate, & reduci in ipsam ut in causam, non solum
pertinet ad imputabilitatem, sed etiam ad
ipsam rationem voluntarii; Ergo ad talem rationem
voluntarii requiritur D. Thomas obligati-
onem & debitum.

Præterea, S. Doctor in presenti solum agit de
voluntario in communi, abstrahendo à ratione
boni; de hoc enim infra acturus est qu. 18. Ergo
ejus solutio de voluntario in esse physico, non
verò in esse morali, debet procedere.

Probatur secundò conclusio ratione funda-
mentali, & simul præcipuum Adverlatiorum
fundamentum convellitur. Ut aliqua omissio sit
voluntaria indirectè, debet contineri virtualiter
in aliqua actione, incompòssibili cum ea que
omittitur, tanquam in causa: v. g. ut omissio Missæ
censetur voluntaria indirectè & interpretativè,
debet contineri virtualiter & tanquam in causa
in volitione studii, vel ludi eo tempore quò ce-
lebratur missa: At secluso præcepto, virtualiter
in ea non continetur: Ergo illo remoto non est
voluntaria, etiam indirectè & interpretativè.
Major continet præcipuum fundamentum Ad-
verlatiorum; idè enim voluntas omissionem Missæ
v. g. in die in quo non est obligatio illam au-
diendi, esse indirectè seu interpretativè volun-
tariam, quia voluntas omittendi seu non au-
diendi missam, in actu incompòssibili, qui tem-
pore Missæ exercetur, pura studio, virtualiter
& interpretativè continetur. Patet etiam eadem
Major ex dictis in secunda suppositione: Volun-
tarium enim indirectum est illud quod non
procedit directè à voluntate, habet tamen etiam
aliquo directè ab ipsa voluto connexionem: Ergo
ut aliqua omissio indirectè & interpretativè
sit voluntaria, debet virtualiter contineri in al-
qua actione directè volita, & cum ea que omittitur
incompòssibili.

Minor autem, in qua est difficultas, sic ostenditur.
Hoc inter negationem & privationem reperitur
discrimen, quòd negatio nullum habet
fundamentum, bene tamen privatio; unde privatio
in alio ut in causa potest contineri, non tamen
pura carentia vel negatio: At secluso præcepto
audiendi missam, ejus omissio non habet
rationem privationis, sed tantum puræ carentiæ,
& negationis; Ergo illo remoto, ea non continetur
virtualiter, & tanquam in causa, in actu
studendi vel ludendi, qui tempore Missæ exercetur,
sed hujusmodi actio mere indifferentis
& concomitantis se habet in ordine ad illam;
& sic manet illa omissio permilla, sed non
voluntaria; sicut peccata hominum sunt permilla
à Deo, sed illi non voluntaria, quia non
tenetur ea impedire, nec auxilia efficacia ad ea
vitanda præstare, ut infra latius exponemus.
Major & Consequentia patent: Minor autem
suadetur. Nam sicut in physicis, quando aliqua
forma est debita in esse subjecto, ratione
dispositionum, ejus carentia habet rationem
privationis: quando verò non est illi debita,
ejus carentia solum est negatio: ita in moralibus
omissio actus habet rationem privationis,
quando actus illi oppositus est debitus subjecto;
quando verò non est illi debitus, rationem
puræ negationis & carentiæ: At secluso præcepto,
actus omissioni oppositus non est debitus
subjecto, ut patet; ejus enim debitus seu
obligatio non aliunde provenit, quam à lege
seu præcepto ad illum obligante: Ergo illo

temore omisso Missæ non habet rationem privationis, sed tantum puræ carentiæ & negationis.

44 Confirmatur: Omisso Missæ non potest causari studio, nisi canetur, vel ut privatio, vel ut negatio: At secluso præcepto, neutro modo potest causari: Ergo illò secluso non potest in studio tanquam in causa virtualiter contineri. Magis patet, Minor etiam quantum ad primam partem evidens est. Nam privatio est carentia formæ debitæ inesse subjecto: secluso autem præcepto, non est debitum nec obligatio audiendi Missam: Ergo illò non stante, omisso Missæ non potest causari à studio tanquam privatio. Probatur vero quantum ad secundam. Ut omisso in ratione negationis dicatur verè fieri, debet prius non esse: Sed omisso Missæ in ratione simplicis negationis erat ante studium, imò cum homo dormiebat: Ergo non causatur à studio in ratione negationis. Sicut ob eandem rationem forma quæ de novo communicatur materiæ, non est causa negationis omnium aliarum formarum, sed tantum formæ quæ erat in subjecto, vel ipsi debebatur ratione dispositionum: quia negatio aliarum formarum jam præsupponebatur in subjecto ante adventum formæ.

Confirmatur amplius. Si studium quod tempore Missæ exercetur, esset sufficiens ratio reducendi in voluntatem tanquam in causam omissionem Missæ, & efficeret illam indirectè & interpretativè voluntariam, etiam secluso præcepto: eodem modo esset sufficiens ad reducendam in voluntatem omissiones omnium actionum incompossibilem cum actu studendi, & efficeret omnes illas voluntarias & liberas: Sed hoc videtur absurdum: Ergo & illud. Sequela Majoris patet: nam si præceptum non est necessarium, non est major ratio unius quam alterius. Facilitas etiam Minoris constat: quia innumeræ ferè sunt actiones impossibiles cum studio, ut peregrinari, furari, fornicari, ludere, &c. & sic omissiones omnium illarum actionum essent illi voluntariæ, & liberæ in actu secundo, haberetque meritum & demeritum erga omnes illas: quod est absurdum.

Nec valet si dicas cum Joanne à S. Thoma, omissionem Missæ reduci in voluntatem tanquam in causam, non verò omissiones aliorum actionum incompossibilem cum actu studendi, quia ille qui vacat studio, ad omissionem Missæ adverteat, non verò ad omissionem omnium aliorum actionum cum studio incompossibilem. Non valet inquam: quia cum cognitio præcedens æquè se habeat ad volitionem & nolitionem, ad actum & omissionem, non potest secluso præcepto ipsam omissionem in voluntatem tanquam in causam reducere, eamque efficere voluntariam in actu, sed tantum in potentia, quatenus voluntas potest eam, vel actum ipsi oppositum eligere, ut ex solutione argumentorum præbit.

Probatur tertio conclusio: Sine præcepto omisso nec est bona, nec mala in exercitio: Ergo neque voluntaria. Consequenter patet: nam juxta doctrinam D. Thomæ, non datur voluntarium indifferens in individuo, de quo infra qu. 18. art. 9. Antecedens verò probatur exemplo: sepe adducto de omissionem Missæ: illa enim secluso præcepto, nec videtur moraliter bona, neque mala: non quidem bona, quia omisso o-

A peris boni, quod cadit sub consilio, non potest esse bona, saltem si fiat intuitu minoris boni, ut est ludus, vel studium: nec etiam mala, quia non est contra præceptum, cum non detur, ut supponimus. Ergo sine præcepto omisso nec est bona, nec mala.

Denique suaderi potest conclusio specialiter quoad secundam partem, & variis exemplis ostendi, effectum qui sequitur omissionem non esse voluntarium, quando non adest præceptum seu obligatio eum impediendi. In primis peccata non sunt Deo voluntaria, etiam physice, quia nimirum licet possit ea impedire, & non impediatur, non tamen tenetur impedire, nec dare auxilia efficacia ad illa evitanda: Ergo ut effectus sequutus ex omissionem sit voluntarius, requiritur obligatio illum impediendi.

Dices fortè, peccata idè non esse Deo voluntaria, quia ea consilio & præcepto impeditur.

Sed contra: Licet Deus hoc modo peccata impediatur, quia tamen potest magis adhuc ea impedire, auxilio nimirum efficaci, & non impedit, idè si possit & non facere sufficiat ad voluntarium, peccata Deo voluntaria erunt. Et verò si Deus teneretur auxilio efficaci impedire peccata, utique voluntaria illi forent, quantumcumque consilio vel præcepto ea impeditur: Ergo non propterea peccata Deo voluntaria non sunt, quia præcepto vel consilio ea impeditur, sed quia non tenetur efficaciter impedire, ut docet D. Thomas infra qu. 79. art. 1. ubi dicit quod Deus peccati causa etiam indirectè dici non potest, tamen si aliquibus non præbeat auxilium, quod si præberet, non peccarent: quia hoc totum facit secundum ordinem suæ sapientiæ & justitiæ: cum ipse sit sapientia & justitia: unde non imputatur ei quod aliquis peccet, sicut cause peccati. Sicut gubernator non dicitur causa submerisionis navis, ex hoc quod non gubernat navim, nisi quando subtrahit gubernationem, potens & debens gubernare.

D In ejusdem veritatis confirmationem alia exempla ex humanis adduci possunt. Exiens quis v. g. ab Ecclesia, relinquit fores apertas advertens venturum fortasse furem, qui & revera venit, & furtum committit: hoc tamen furtum ipsi non imputatur ut voluntarium, nempe quia non tenebatur fores claudere: contra verò id ipsum voluntarium esset ostentio, quia tenetur fores claudere & custodire. Item cum quis omittit præbere cibum indigenti, mors inde sequuta non tribuitur illi ut voluntaria, si non tenetur subvenire, bene tamen si tenetur, juxta illud vulgatilimum Ambrosii dictum: si non parvisti (nempe esurientem, cum id facere tenebaris) occidisti: hoc est, perinde te habuisti, ac si occidisses.

Addo quod non solum in omissionem, sed etiam in ipsis actionibus, effectus per accidens sequuti non sunt voluntarii, nisi interveniat obligatio ad evitandos tales effectus: ut patet in muliere se decenter juxta statum suum ornante, ex quo ornatu sequitur amor inordinatus in juvene illam conspiciente: ipsa enim non tenetur huc omittere ornatum, sicut nec attenuare pulchritudinem naturalem, quæ multo magis incitativa est; nec recludi domo, ut ab aliis non videatur. Similiter qui urgente necessitate petit mutuum ab usurario, quem videt peccatum in exigendis usuris; aut qui petit Sacramenta à Patocho, quem videt in peccato admistratum.

& non habet alium à quo commodè petat; neuter peccat, neuterque peccatum usurarii aut sacerdotis censetur voluntarium, quia neuter illud vitare tenetur, sed uterque utitur jure suo. Denique Confessarius & Medicus, qui ex auditione confessionis, vel ex applicatione medicinæ, sentiunt naturalem carnis commotionem, non tenentur illa ministeria relinquere, quando necessaria sunt, sed solum non consentire, quia hoc solum est in potestate voluntatis.

41 Dices, effectus illos ex omissione, vel ex actione positivæ per accidens sequutos, non esse quidem voluntarios moraliter seu culpabiliter, quia non imputantur ad culpam, quando non est debitum seu obligatio illos impediendi; esse tamen voluntarios physicè, quia ad hoc præceptum seu obligatio indifferenter se habet.

42 Sed contra: Licet liberum physicè possit repetiri sine libero morali, in eo qui non est compos perfectæ libertatis, ut contingit in amentibus, & pueris ante perfectum usum rationis: isti enim prius deveniunt ad deliberationem de bono & malo physico, prout conveniens vel disconveniens est subiecto, quam deveniant ad deliberationem de bono & malo morali, prout est consonum vel dissonum regulis morum: in subiecto tamen perfectæ rationis compote, non potest dari libertas physica sine morali; nec per consequens omisso, & effectus ad illam consequens, esse voluntaria physicè, nisi etiam sint voluntaria moraliter & culpabiliter.

43 Confirmatur, & magis explicatur: Sicut opus non potest non esse artificiosum, si procedat à subiecto regulis artis subdito; ita non potest non esse voluntarium morale, quod procedit à principio subiecto regulis morum: Sed voluntas operans ex advertentia perfectæ rationis, est subiectum regulis morum subditum: Ergo si semel ponitur quod omisso, & effectus ex illa sequens, procedant à voluntate perfectè libera, non potest negari, quin sint moraliter & culpabiliter voluntaria. Ex quo sufficienter impugnata manet ultima sententia, quæ asserit debitum seu obligationem ponendi actum requiri, ut omisso & effectus ex illa sequutus, sint voluntaria moraliter & culpabiliter, non verò ut sint voluntaria physicè & inculpabiliter.

§. III.

Solvuntur objectiones.

44 **O**BJECIES PRIMÒ: Quod est in potestate voluntatis, voluntarium est: Sed omisso missa, etiam si non sit præceptum, est in potestate voluntatis: Ergo est voluntaria. Minor patet: quia in potestate hominis est audire sacrum in die profesto, vel illud non audire. Major verò probatur: Nam ut ait D. Thomas. hic art. 3. in argumento, sed contra: illud cuius domini, sumus dicitur esse voluntarium: Sed domini sumus ejus quod est in potestate voluntatis: Ergo illud quod est in potestate voluntatis, voluntarium est.

45 Confirmatur: Qui omittit liberè, omittit voluntariè; voluntarium enim supponitur ad liberum, cum liberum aliquid addat supra ipsum: Sed ille qui omittit audire sacrum diebus profestis, in quibus nulla est obligatio audiendi, liberè omittit, & æquè liberè, ac cum omittit illud audire in die festo, in quo urget obligatio præcepti: Ergo voluntariè omittit.

A Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: Quod est in potestate voluntatis, voluntarium est, in potentia, concedo: in actu, nego. Similiter concessi Minori, distinguo Consequens: Ergo etiam si non sit præceptum, omisso est voluntaria: in potentia, concedo: in actu, nego.

B Solutio patet ex dictis in prima suppositione: duplex enim, ut ibidem diximus, datur voluntarium; unum in potentia, ad quod sufficit potentia seu facultas ipsius voluntatis; aliud in actu, quod requirit aliquem influxum seu causalitatem voluntatis, per quam ipsius facultas reducatur in actum: cum autem secluso præcepto nullus detur actus voluntatis, ad omissionem etiã indiretè terminatus, ut supra ostendimus, illò remotò, omisso est voluntaria solum in potentia, non verò in actu, de quo solum est controversia. Ad probationem in contrarium dicendum est, quòd sicut voluntarium aliud est in potentia, aliud in actu, ita & dominium: primum habemus respectu eorum quæ non procedunt à voluntate, sed possunt procedere; secundum verò respectu eorum quæ à voluntate ab illa procedunt. Unde distinguenda est Minor: ejus quod est in potestate voluntatis domini sumus: in potentia, concedo: in actu, nego. Similiter ad confirmationem distinguo Majorem: qui omittit liberè in actu primo, omittit voluntariè in actu primo, concedo: voluntariè in actu secundo, nego. Idem ad Minorem, & Consequentiam, Eodem ergo modo ille qui omittit audire sacrum diebus profestis, in quibus nulla est obligatio audiendi, omittit voluntariè, quo omittit liberè: non omittit verò liberè, nisi in actu primo & in potentia, siquidem libertas illa non est exercitata: Ergo nec voluntariè.

C Objicies secundò: Omisso est voluntaria indiretè, quando est obligatio & præceptum: Ergo etiam cum non est præceptum, voluntaria erit. Probatur Consequentia; quia præceptum, cum sit quid extrinsecum, non reddit omissionem voluntariam aut volitam, imò potius quantum est de se voluntatem avocatur ab illa.

D Confirmatur: Omisso ante præceptum est voluntaria & libera: Ergo ut sit voluntaria, non requiritur præceptum. Consequentia patet. Antecedens probatur. Præceptum non datur nisi de actu voluntario & libero: Ergo antequam aliquis actus ead sub præcepto, debet esse voluntarius, & liber, & per consequens etiam ejus omisso ante præceptum debet esse voluntaria.

E Ad objectionem, concessi Antecedente, nego Consequentiam: nam quando est præceptum, omisso induit rationem privationis, atque adeò continetur in actu impossibilis tanquam in causa, v. g. omisso Missæ in studio aut ludò; unde cum voluntas directè terminatur ad talem actum, indirectè & virtualiter terminatur ad omissionem: quando verò non est præceptum, omisso est pura negatio; & sic non continetur in actu impossibilis, tanquam in causa; atque adeò nisi actu directè sit volita (de quo non disputamus in præsentia) non potest esse actu volita, nec actu voluntaria, ut in prima probatione conclusionis fuisse expedimus. Ad probationem in contrarium dicendum est, quòd licet præceptum sit quid extrinsecum, & voluntatem avocet ab omissionem, est tamen conditio & causa, ob quam omisso ad voluntatem omittentis per se & moraliter pertineat; unde

licet præceptum quantum est de le, avocet voluntatem à peccato; si tamen non est præceptum, omisso peccatum non est; ita nec est voluntaria sine præcepto & obligatione.

Ad confirmationem respondetur, quod omisso ante præceptum supponitur voluntaria & libera in potentia, non verò in actu. Ad probationem in contrarium similiter dico, præceptum esse de actu vel de omissione voluntaria, & libera in potentia, & in actu primo, hoc est, quæ possunt liberè exerceri, sicque præceptum omissionem liberam & voluntariam supponere; verum tamen ut omisso in actu secundo & in exercitio sit in directè voluntaria & libera, necessaria est obligatio præcepti; sine hac enim habet rationem puræ negationis, ad eòque non continetur in actu incompossibili cum eo qui omittitur, tanquam in causa.

Dices: Omisso potest esse directè voluntaria absque præcepto & obligatione, ut patet cum quis in diebus profestis habet expressam voluntatem non audiendi Missam: Ergo etiam potest esse indirectè voluntaria, absque ullo præcepto & obligatione; non enim est major ratio minus quam alterius.

Sed nego consequentiam & paritatem: Ratio autem dicitur est, quia quando omisso est directè voluntaria, in illam per se tendit actus voluntatis, ac proinde etiam si nulla sit obligatio, per se ad voluntatem spectat: At verò quando est indirectè voluntaria, cum in illam per se non tendat voluntatis actus, sed tantum ratione causæ, debet aliunde habere per se connectionem cum voluntate, ad illamque, ut ad causam per se spectare; quod non habet nisi ratione obligationis præcepti, ut patet ex supra dictis.

Obijcies tertio: Quod si cum quis aliquis vult aliquam causam, vult etiam indirectè & interpretativè ea quæ ex illa necessariò sequuntur: Sed omisso Missæ necessariò sequitur ex actione incompossibili cum ejus auditione, puta ex studio, ludo, piscatione, aut venatione: Ergo qui vult directè hujusmodi actiones exercere, tempore quò celebratur Missa, indirectè & interpretativè vult ejus omissionem, quam vis tunc nulla sit obligatio præcepti. Minor patet, Major probatur. Qui vult antecedens, necessariò vult consequens quod necessariò inferitur ex illo, maxime si prævideatur futurum, ut modò ponimus. Et hoc patet tum in naturalibus; qui enim v.g. est causa directè generationis, est causa quoque indirectè corruptionis consecutæ ad illam: tum etiam in moralibus, nam qui est causa emissionis sagittæ, sine sufficienti diligentia, est indirectè causa homicidii subsecuti; & similiter sacerdos qui unicum Breviarium, quòd habet præ manibus, voluntariè projicit in mare, interpretativè & indirectè vult non recitare Officium.

Respondet, quòd quando aliquis vult aliquam causam, formaliter quatenus causa est, & prout ex illa sequitur effectus, censetur quidem virtualiter & interpretativè velle talem effectum: sed tamen si non vult illam causam, formaliter quatenus causam. Patet hoc variis exemplis: licet enim artifex sit causa statuarum, & huic conveniat motus deorsum; talis tamen motus non dicitur esse ab artifice ut à causa quia non convenit statuarum ut ab artifice est, sed solum materialiter, quia videlicet est materia gravis. Item etiam anima velit & causet motum tibie curvæ, non tamen ejus obliquitatem & defectum; quia ille

Tom. II.

A non sequitur per se ex influxu animæ, sed per accidens ex vitio tibie. Deus etiam licet causet materiale peccati, non tamen causet ejus malitiam & deformitatem; quia non vult nec causet illud materiale, ut ex illo sequitur deformitas, sed solum ut habet rationem actus & entis creati & participati. Idem ergo cum proportionem dicendum est in proposito: Ille enim qui nullo stante præcepto vult actionem impossibilem cum auditione Missæ, puta studium, ludum, piscationem, venationem, &c. non vult illam formaliter ut causam omissionis Missæ, & prout ex illa talis omisso sequitur, sed solum ut materialiter & concomitantè ad illam se habet:

B tum quia seclusò præcepto omisso habet rationem puræ negationis; ac proinde in nullo tanquam in causa propriè continetur: tum etiam, quia aliàs ille non solum indirectè & interpretativè vult omissionem Missæ, sed etiam omissionem omnium aliorum actuum cum studio vel ludo incompossibilium, quod absurdum est, ut supra annotavimus. Unde non est simile de eo qui Breviarium projicit in mare, vel qui emittit sagittam sine sufficienti diligentia: quia cum in tali subiecto sit debitum recitandi Officium, vel adhibendi sufficientem diligentiam antequam mittat sagittam, illa Breviarium projectio, vel sagittæ emissio, non est tantum voluntaria absolute, sicut studium impediens auditionem Missæ, quando non est præceptum audiendi, sed & voluntaria ut causa omissionis, vel occisionis sequentis. Ex quo patet ad probationem Majoris, quæ potest hoc modo distingui: Qui vult antecedens, quatenus est causa consequentis, vult etiam consequens, concedo; qui vult antecedens absolute, vult etiam consequens, nego.

Quærent hinc aliqui, an possit dari omisso culpabilis absque omni actu qui sit causa vel occasio illius? Sed quia hæc difficultas etiam pertractari solet infra qu. 71. art. 5. ubi S. Doctor quærit utrum in quolibet peccato sit aliquis actus, ad hunc locum eam rejicimus.

ARTICULUS IV.

An violentia seu coactio possit à Deo inferri voluntati?

POST QUAM D. Thomas tribus articulis præcedentibus rationem voluntarii, omnesque conditiones ad illud requisitas exposuit, articulo quarto, & sequentibus agit de involuntario, & de causis ejus; quæ possunt esse quatuor, scilicet violentia, metus, concupiscentia, seu passio vehementis, & ignorantia; sicut enim voluntarium causatur ex duplici principio, scilicet ex appetitu operante, qui est principium intrinsecum, & ex cognitione dirigente, ita oportet quòd oppositum ejus, scilicet involuntarium, causetur ex oppositis principiis, & proveniat vel ex eo quòd operatio est à principio extrinsecò, ut contingit in his quæ ex violentia aut metu fiunt; aut quia tollitur, vel ligatur, aut turbatur cognitio, sicut fit per ignorantiam aut passionem. De his ergo quatuor causis involuntarii breviter hinc est agendum, incipiendo à violentia, seu coactione, quæ prima & præcipua est. Unde sit

N

S. I.

S. I.

Quid sit violentum, breviter explicatur.

55 **NOTANDUM** primò, violentum sic à Philosophis communiter definitur: *Violentum est illud quod est à principio extrinseco, passio non conferente vim.* Quæ ultima verba non solum negativè sunt intelligenda, quasi sufficiat subjectum cui vis infertur, non cooperati motui violento; sed etiam positivè & contrariè, ita ut passum positivè renitatur, & agenti extrinseco resistat: alioquin infusio habituum & donorum supernaturalium esset violenta; quia passum, scilicet anima, non confert vim ad talem infusionem, sed merè negativè se habet in recipiendo; recipit enim illa per solam potentiam obedientialem, quæ est mera non repugnantia. Hoc etiam satis exprimit nomen violenti: nam violentum idem est, ac villatum: quando autem nulla est resistentia passu, nulla fit vis ut inferatur effectus; Ergo tunc nulla est violentia.

56 Porro aliqui putant illud esse violentum, quod est contra intrinsecam inclinationem principii activi: Tum quia existimant principium merè passivum, v.g. materiam, propriè & in rigore non esse naturam, & consequenter nihil esse illi violentum, licet videatur illi contrariari, quia non est contra naturam: Tum etiam quia si ad rationem violenti sufficeret esse contra inclinationem principii passivi, tenebræ dici possent violentæ æteri, sicut & materiæ aquæ forma substantialis quam modò habet; quia tenebræ sunt contra potentiam naturalem passivam, quam habet æter ad lumen, & una forma substantialis est contra potentiam & inclinationem naturalem, quam habet materia ad aliam formam. Item humanitas Christi, cum habeat naturalem inclinationem passivam ad propriam personalitatem, sub personalitate Verbi Divini violenter existeret: sicut & accidentia in Eucharistia, sub modo perfectatis, quò Deus supplet inhesionem illorum in subjecto. Ac denique cum in cælo sit potentia passiva ad motum, motus illi esset naturalis, & quies violenta: quod tamen non est dicendum, quia nullum violentum est perpetuum, cæli autem post diem iudicii perpetuò quiescent. Ita Vazquez hic disp. 25. cap. 3.

57 Nihilominus tamen dicendum est, quòd ut aliquid sit violentum, sufficit quòd sit contra naturalem inclinationem subjecti, sive talis inclinatio sit activa, sive passiva: sicut à contrario, ad hoc ut aliquid sit naturale, sufficit quòd sit conforme inclinationi naturali subjecti, sive talis inclinatio sit activa, sive passiva. Ita expressè docet D. Thomas hic art. 4. ad 2. ubi asserit violentum motum esse, quando sit contra interiorem inclinationem passivi; & alterationes ac generationes simplicium corporum, non esse violentas, sed naturales, propter naturalem aptitudinem interiorem materia vel subjecti.

58 Ratio etiam suffragatur: Nam materia, quæ est principium passivum, natura est, ut docent Aristoteles & D. Thomas 2. Physic. cap. 1. lect. 1. & 2. ubi dividunt naturam in materiam, & formam, & totum compositum: Ergo quod opponitur ejus inclinationi, contra naturam est, subindeque violentum: v.g. si materia disposita ad unam formam, impediatur ne obediat naturali agenti in recipiendo illam, aut si possit materia ab omni forma spoliari, talis status denudationis esset ei violentus, quia inclinationem & appeti-

tum habet ad formas. Ex quo patet responsio ad primum fundamentum oppositæ sententiæ.

Ad secundum vero, nego sequi illa absurda ex nostra sententiâ: nam potentia passiva diaphana est disjunctivè ad lucem vel ad tenebras; & materia prima habet potentiam passivam indifferenter ad omnes formas; unde naturaliter sunt in diaphano tam lux quàm ejus privatio, & in materia prima aquæ tam forma cum privatione ignis, quàm forma ignis cum privatione aquæ. Subsistentia etiam Verbi Divini non est violenta in humanitate Christi, sicut nec modus perfectatis in accidentibus Eucharisticis, ob duplicem rationem. Primò quia, ut infra ostendemus, nulla creatura, absolutè & simpliciter loquendo, potest pati violentiam à Deo, naturaliter vel supernaturaliter operante. Secundo, quia tunc solum violètur potentia activa vel passiva, quando non recipit quòd sibi naturaliter debetur, sed in quòd naturaliter tendit, nec in ipso, nec in alio in quo illud sit eminenter: Si enim idem quòd appetit, recipiat sub esse perfectiori & eminentiori, non violètur, sed perficitur: unde cum personalitas divina eminenter contineat humanam, & modus quòd Deus supplet in accidentibus Eucharistiæ inhesionem subjecti, tribuat illis totum quòd subjectum debet, tribuat humanitas Christi, & accidentia Eucharistica non subsistunt vel existunt violenter, sed tantum præternaturaliter, aut supernaturaliter.

Ad aliud quòd subjungitur, dicatur motum cæli non esse violentum, sed naturalem, ob rationem in sinuatum, nempe quia in cælo est potentia passiva ad talem motum. Nec obstat, quòd etiam quies est naturalis cælo: nam sicut ex eo quòd materia prima dicit potentiam ad plures formas, omnes illæ naturaliter ei adveniunt; ita quia cælum ex propria natura inclinatur ut moveatur ab Intelligentia, & ad hoc quòd cessante tali motu quiescat; utrumque est illi naturale, & neutrum violentum, aut præternaturale.

Notandum secundò: hæc quatuor nomina, *neccessarium, violentum, coactum, involuntarium*, quæ interdum confunduntur, inter se differre secundum diversas formalitates quas expriment. *Neccessarium* enim dicitur prout opponitur contingenti seu indifferenti, & importat determinationem ad unum, excludendo facultatem ad oppositum. Violentum includit quidem eandem necessitatem & determinationem, ex parte ejus qui patitur violentiam, sed addit supra necessarium, quòd sit à principio extrinseco; quia à principio proprio & intrinseco nihil violentatur, cum tamen possit aliquid fieri necessitatio, & tamen esse à principio intrinseco, ut patet in brutis, & in motibus primò primis. *Coactum* ferè idem est quòd violentum; sed propriè loquendo coactum solum opponitur spontaneo seu voluntario, & idèd solum invenitur in cognoscensibus; violentum verò etiam in rebus inanimatis; quibus; violentum verò etiam invenitur solum. Involuntarium interdum sumitur pro coacto aut violento; sed tamen latius patet, quia potest contingere quòd aliquid sit involuntarium non solum ratione violentiæ, seu quia est à principio extrinseco, sed etiam ratione ignorantie, & ex defectu cognitionis, ut infra patebit.

His præmissis inquirimus an violenti possit inferri à Deo violentia seu coactio? Quod potest tripliciter intelligi: Primò, an illi possit inferri violentia, quantum ad actus ab ea elicendos

Secundò, utrum in cessatione ab actu possit voluntas pati violentiam? Tertio, an possit pati violentiam, sicut quantum ad actus à se imperatos; qui sunt duplicis generis, quidam enim solam à voluntate imperantur, & ab alia potentia eliciuntur, ut visio, deambulatio, &c. Alii verò non solam sunt à voluntate imperati, sed etiam ab illa elicit, ut cum voluntas per unum actum seipsam applicat ad eliciendum alium, v.g. cum ex intentione finis, imperat electionem mediorum. In hoc ergo triplici sensu resolvenda est difficultas proposita.

§. II.

Prima difficultas resolvitur.

Dico primò: Per nullam potentiam potest inferri violentia voluntati in actu ab ea elicto. Ita D. Thomas hic art. 4. & 1. p. qu. 82. art. 1. & qu. 22. de verit. art. 5. post Anselmum libro de libero arbitrio cap. 6. ubi ait, *In vitus nemo potest velle aliquid, quia non potest velle volens velle.*

Probatur primò conclusio: Omnis actus elicitus à voluntate est essentialiter voluntarius: Ergo per nullam potentiam potest esse violentus aut coactus. Consequentia patet, nam voluntarium & violentum opponuntur. Antecedens probatur: Omnis actus elicitus à voluntate, est à principio intrinseco cum cognitione, nam voluntas est principium intrinsecum, & sine cognitione prævia operari non potest: Ergo est voluntarius.

Probatur secundò: Violentum est illud quod est contra inclinationem ejus quod dicitur violentiam pati: Sed omnis actus à voluntate elicitus, est secundum ejus inclinationem, imò est quædam inclinatio ejus actualis; licet enim non semper inclinatur voluntas in objectum, sed aliquando illud adversetur & fugiat, tamen ipsa volitio seu actus aversionis, est quoddam pondus voluntatis ad fugiendum & refusandum objectum, & sic semper est inclinatio ex parte actus, licet sit repugnantia erga objectum; Ergo nullus actus à voluntate elicitus, potest esse violentus.

Quædam tamen in contrarium fieri possunt instantiæ: Prima est: Voluntas potest necessitari à Deo, ut patet in amore beatifico: Ergo & cogitur. Probatur Consequentia: tum à paritate rationis: tum etiam quia voluntas ex natura sua inclinata est ut liberè operetur: Ergo cum necessitatur circa aliquod objectum, movetur contra naturalem suam inclinationem, & consequenter infertur ei violentia & coactio.

Ad quòd, non solam violentatur res quando impeditur à proprio actu, sed etiam quando ab extrinseco fit ut majori pondere tendat quam tenderet secundum propriam inclinationem; ut lapis non solam violentatur, quando detinetur ne descendat, sed etiam quando deorsum jacitur majori impetu quam exoptulet ejus gravitas: At quando Deus necessitat voluntatem ad aliquem actum, majori impetu tendit in illum, quam ejus natura expostulet: Ergo tunc voluntas violentatur, seu cogitur.

Secunda instantia est: Datò quòd actus elicitus à voluntate non fit, nec esse possit contra inclinationem actualem & elicitam voluntatis, non tamen repugnat esse contra inclinationem ejus habitualement, seu propensionem innatam

Tom. III.

A ipsius, ut patet in peccato, quod est contra naturalem hominis inclinationem, ut docet S. Thomas infra qu. 71. art. 2. & tamen elicitur à voluntate: Sed ad violentiam sufficit quòd actus sit contra inclinationem habitualement, seu propensionem innatam ipsius voluntatis: Ergo voluntas etiam in actu elicto potest pati violentiam.

Tertia instantia: Si ratio adducta valeret, sequeretur quòd nec intellectus, nec alia potentia vitales possent pati violentiam, quantum ad eliciendum suorum actuum: Sed hoc dici nequit, ut infra patebit: Ergo &c. Sequela probatur: quia intellectio, & quælibet actio vitalis, necessariò debet esse à principio intrinseco, & consequenter sine repugnantia intellectus, & principii vitalis; nam quòd ab intrinseco emanat, sine repugnantia emanat: Ergo si actus voluntatis non potest elici violentè, quia est à principio intrinseco inclinante & non repugnante, similiter actus intellectus, vel alterius potentia vitalis, violentus esse non poterit.

Quarta instantia: Deus potest voluntatem inclinatum in aliquod objectum, per motionem efficacem inclinare ad oppositum, & si sit in ea odium Petri v. g. ponere ejus amorem: Ergo potest illi inferre violentiam, etiam quantum ad actus elictos.

Ad primam instantiam respondeo, concessò Antecedente, negando Consequentiam: quia non est idem voluntatem necessitari, & cogi; nam necessarium non opponitur voluntario, imò voluntarium abstrahit à necessario & libero, ut supra ostensum est: violentum verò, cum debeat esse à principio extrinseco, è diametro opponitur voluntario: unde licet voluntas in actu elicto possit à Deo necessitari, non tamen potest ab ipso cogi; ad primum enim sufficit quòd sine indifferentia judicii moveatur & eliciat actus suos; ad secundum vero requiritur quòd moveatur & eliciat actus à principio extrinseco cum resistantia intrinseca; quòd repugnat actui voluntatis, cum essentialiter sit actus vitalis, & actualis ejus inclinatio, ut supra ponderatum est. Unde D. Thomas qu. 22. de verit. art. 5. *Duplex est necessitas, altera coactionis, altera naturalis inclinationis: sicut lapis necessitatur ad descensum deorsum naturali pondere & inclinatione, & ad motum in locum superiorem necessitatur ex coactione.* Ex quo patet responsio ad primam probationem Consequentia, & ratio discriminis quæ inter necessarium & violentum seu coactum reperitur.

Ad secundam, nego quòd operari necessario fit contra inclinationem voluntatis: nam voluntas non minus inclinata est ad operandum necessario, quando objectum sine indifferentia proponitur, quam ad operandum liberè, quando illi proponitur cum indifferentia, unde neutrum est violentum: sicut supra dicebamus, quòd quia cælum est capax ab intrinseco motus & quietis, non est violentum ei quòd moveatur, nec erit illi violentum quòd quiescat post diem judicii; vel sicut quia aer est capax lucis & tenebrarum, nec lux nec tenebræ ei violentæ sunt.

Ad tertiam probationem nego Majorè: Nam quando lapis descendit majori impetu quam expostulet ejus gravitas, talis motus non est ei violentus, neque naturalis, sed præternaturalis; sicut fluxus & refluxus Oceani, aut motus circularis

latis ignis in sua sphaera ad caput celi; & ratio est, quia licet sit à principio extrinseco, non est tamen contra, sed præter inclinationem passivam. Vel, quicquid sit de hoc, Respondeo secundò, datà Majori, negando Minorem: cum enim voluntas sit appetitus rationalis, & sequatur ductum & cognitionem rationis, ex natura sua inclinata est ut majori ac vehementiori impetu feratur in objectum, quod illi non repræsentatur ut indifferens, sed ut continens omnem rationem boni, quam in aliud quod illi cum indifferenter proponitur, & ut bonum aliud quod finitum & particulare ei repræsentatur.

71 Ad secundam instantiam nego Majorem. Ad cujus probationem dico, peccatum esse contra naturalem hominis inclinationem, in adæquatam & partialem, non tamen contra totalem & adæquatam. Duplex enim distingui solet in voluntate inclinatio, una in ordine ad bonum honestum & rationi consonum, quod est objectum ejus partiale & inadæquatam; altera ad suum objectum adæquatam, quod est bonum commune, prout abstrahit à vero vel apparenti, ab honesto vel delectabili: Itaque actus peccati est contra primam inclinationem, non verò contra secundam: Cum enim nemo intendens malum operetur, ille qui peccat intendit & querit aliquod bonum, saltem apparens & delectabile secundum sensum; ad eò que actus peccati non est violentus, sed naturalis simpliciter; licet possit dici secundum quid violentus, quatenus est contra inclinationem rectæ rationis.

72 Ad tertiam instantiam, distinguo Majorem: Intellectus & potentie vitales non possent pati violentiam in suis actibus, absolute & quoad substantiam consideratis, concedo Majorem; in suis actibus respective sumptis, & prout dicunt ordinem ad voluntatem à qua imperantur, nego Majorem, & concessa Minori, nego Consequentiam. Intellectus ergo, & alie potentie vitales quæ subsunt motioni voluntatis, possunt considerari quantum ad elicentiam suorum actuum dupliciter; uno modo absolute, & quoad substantiam actus qui elicitur; alio modo respectivè ad voluntatem, vel ad aliud principium interius à quo moventur: Si considerentur primo modo, non possunt pati violentiam in actibus à se elicitis; quia hoc ipso quòd illi actus sunt vitales, à principio intrinseco procedunt, & sic implicat quòd sint violenti; unde in hoc participantur cum actibus elicitis à voluntate: At verò secundò modo potest pati violentiam non tam ipse intellectus qui movetur à voluntate, quam ipsa voluntas movens, quæ ob aliquod impedimentum potest suo intento & imperio frustrari: quare actus imperati possunt esse partim naturales, partim violenti, seu mixti ex naturali & violento; sunt enim naturales, quatenus procedunt à suis potentiis, & violenti quatenus interdum sunt contra inclinationem voluntatis.

73 Ad ultimam, concessa Antecedente, nego Consequentiam: nam ut ait D. Thomas qu. 22. de verit. art. 8. *Quantumcumque voluntas immutatur in aliquid, non dicitur cogi in illud: cujus ratio est, quia ipsum velle aliquid est inclinari in illud, coactio autem vel violentia est contra inclinationem illius rei qua cogitur. Cum igitur Deus voluntatem immutat, facit ut precedenti inclinationi succedat alia inclinatio; ita quod prima auferatur, & secunda maneat; unde illud*

A] ad quod inducit voluntatem, non est contrarium rationi jam existentis, sed inclinatio qua prius erat; unde non est violentia, sed coactio. Sicut lapidi ratione sua gravitatis inest inclinatio ad locum deorsum: hoc autem inclinatione manente, si sursum projiciatur, est violentia; si autem Deus auferat à lapide inclinationem gravitatis, & det ei inclinationem levitatis, tunc sursum non erit ei violentum; & ita immutatio motus potest esse sine violentia. Et per hunc modum intelligendum est, quòd Deus voluntatem immutat sine eo quòd voluntatem cogat. Et in 2. sent. dist. 25. qu. 1. art. 2. ad 2. Deus operatur (inquit) in voluntate & in libera arbitrio, secundum ejus exigentiam; unde etiam voluntatem hominis in aliud mutat, nihilominus tamen hoc sua omnipotentia facit, ut illud in quòd mutatur voluntarie velit.

§. III.

Secundæ difficultatis expeditur.

Dico secundò: Si Deus voluntatem ad operandum propensam, per subtractionem sui concursus, vel objecti impedit, ne in actum prorumpere; vel operationem jam inceptam continuaret, non inferret illa violentiam, sed voluntas tunc connaturaliter quiesceret, & ab operatione cessaret. Est contra Almainum, Verquem, Lorcam, Valentiam, & alios, qui exilimant voluntatem posse pati à Deo violentiam in cessatione ab actu: v.g. si Beato videnti Deum, & in amorem ejus anhelanti, subtraheret Deus concursum ad talem amorem, aut si voluntati præventæ cognitione congruâ, & paratæ ad consensum, Deus concursum ad consentiendum denegaret, violentiam illi inferret.

Probatur conclusio ratione fundametalis: Cause inferiores non petunt ex natura sua operari, nisi stante motione & influxu cause superioris, cui per se subordinantur in agendo: Ergo sicut naturaliter inclinantur ad agendum, supposito influxu & motu talis cause superioris, ita naturaliter quiescunt, & sine ulla placè violentia ad resistentiā cessant ab operando, si causa superior non influat nec moveat: unde sicut naturale & non violentum est, cessare lucem in aëre, cessante luminoso, aut cælum quiescere, cessante motu intelligentiæ; vel subtractio divino concursu ignem à combustione cessare, ut contingit in fornace Babylonica: ita connaturale est voluntati, cessante concursu Dei, non operari, vel ab operatione jam incepta desistere.

Confirmatur: Omnis creatura, ut docet D. Thomas 1. contra Gentes cap. 21. & lib. 3. cap. 100. habet se respectu Dei ut instrumentum quoddam; quia sicut instrumentum non potest operari, nisi per actualem motionem cause principalis, ita neque aliqua causa secunda potest agere, nisi actualiter mota à prima: Sed cessante motu cause principalis in instrumento, naturale est illi non operari. Ergo naturale est voluntati, & cuilibet cause secunde, non operari, cessante motione Dei. Idem dicendum est, si subtrahatur objectum voluntati, aut ei non proponatur: cum enim voluntas sit appetitus rationalis, naturale est illi non ferri in incognitum: Ergo remoto vel non cognito objecto, non est violentum quòd non operetur vel cesset ab actu, sed potius connaturale.

Dices

Dices: Impedire aliquam rem à motu, vel operatione, ad quam ex natura sua erat inclinata, est ei inferre violentiam: Sed voluntas beati v. g. est connaturaliter inclinata ad diligendum Deum; non minus enim est illi naturale & necessarium amare Deum, quam igni comburere, & lapidi descendere: Ergo sicut inferretur igni violentia, si impediretur ne combureret; & lapidi, si impediretur ne descenderet; ita & voluntas beati, si per subtractionem divini concursus impediretur ne Deum diligeret, & ab amore beatifico desistere cogeretur.

Respondeo primo, distinguendo Majorem: Impedire aliquam rem à motu, ad quem ex natura sua erat inclinata, est ei inferre violentiam, si talis impedio fiat à causa particulari, cui contrahitur illa propensio & inclinatio, concedo: si fiat à causa universali, scilicet à Deo, nego; quia contra illum non nititur causa particularis, imò plus ad illum propendet, quam ad proprium motum & operationem. Sicut ergo si aliqua causa particularis faciat quod aqua ascendat, vel quod lapis non descendat, erit violentia; secus autem, si propter bonum universi, ne scilicet detur vacuum, ascendat aqua, & detineatur lapis; quia quælibet creatura magis inclinatur ad bonum generale universi, quam ad bonum particulare & proprium: ita pariter si voluntas beati ab aliqua causa particulari extrinseca impediti posset ab amore, inferretur illi violentia; non autem si à Deo impediretur per subtractionem concursus, quia licet ad actum amoris sit necessario determinata, multo tamen magis ad obediendum Deo ex propria natura inclinatur.

Respondeo secundo, data Majori, distinguendo Minorem: Voluntas beati est connaturaliter inclinata ad diligendum Deum, supposito divino concursu, & aliis ad operandum necessariis, concedo Minorem: Remoto Dei concursu, & aliis ad agendum requisitis, nego Minorem; cum enim inclinatio voluntatis ad operandum sit dependens à superiori, & primæ causæ subordinata, absolute non tendit ad operationem, sed cum suis dependentiis, & supposita Dei motione & concursu, unde illò subtracto naturale est voluntati non operari, sicut igni, si desit approximatio.

§. IV.

Tertia difficultas elucidatur.

Dico tertio: Voluntas non potest cogi, quantum ad actus quos imperat & simul elicit; bene tamen quantum ad actus, ab ea quidem imperatos, sed ab aliis potentiis ei inferioribus elicitos. Ita D. Thomas hic art. 4. in corp. ubi ait: Duplex est actus voluntatis; unus quidem qui est ejus immediate velut ab ipsa elicitus, scilicet velle; alius à voluntate imperatus, & mediante aliâ potentia exercitus, ut ambulare & loqui. . . . Quantum igitur ad actus à voluntate imperatos, voluntas violentiam pati potest; in quantum per violentiam exteriora membra imperari possunt, ne imperium voluntatis exequantur. Ubi notanda sunt illa verba: à voluntate imperatus, & mediante aliâ potentia exercitus; quibus insinuat nomine actus imperati se non intelligere eos qui sunt elicitive ab ipsa voluntate: nam licet etiam isti possint imperari, sicut electio mediorum imperatur ab intentione suis, tamen ut ad prædicens atinet, cum elicitis comprehenduntur; in i-

plis enim non potest esse violentia, sicut nec in pure elicitis. Et ratio est, quia ex eo voluntas cogi non potest in actu tantum elicito, quod talis actus sit quædam inclinatio actualis voluntatis in suum objectum, ut antea declaravimus: Sed etiam actus simul elicitus & imperatus, est quædam inclinatio actualis voluntatis in suum objectum; necessarium enim tendit in rationem boni, veri, vel apparentis: Ergo similiter repugnat talem actum esse violentum.

Quod autem voluntas possit pati violentiam quantum ad actus ab ea imperatos, & ab aliis potentiis inferioribus elicitos, manifestum est: Si enim v. g. voluntas nollit videre, posset quis vi aperire oculos; vel si vellent videre, posset illos vi claudere: & in hoc casu cum aperirentur oculi, illa visio non esset violenta potentia visivæ elicenti, utpote juxta inclinationem illius; esset tamen violenta voluntati imperanti, quia esset contra inclinationem elicitam ipsius. Imò etiam esset aliquo modo violenta potentie visivæ: quælibet enim potentia habet duplicem inclinationem; unam particularem ad suum actum ut ad proprium bonum; & alteram universalem, quæ subicitur voluntati, quæ est inclinatio universalis tendens ad bonum totius suppositi: licet ergo visio non esset tunc violenta potentie visivæ, secundum particularem ipsius inclinationem, esset tamen violenta secundum universalem; & absolute violenta dici deberet, quia esset contra præcipuam suppositi inclinationem.

§. V.

Corollaria notatu digna.

EX dictis colliges primò contra Vasquem, Lorcam, & alios, non solum voluntatem, sed nec ullam etiam creaturam posse pati violentiam à Deo. Quod enim est secundum inclinationem præcipuam creaturæ, non est illi violentum: Sed quicquid Deus operatur in creatura, est secundum præcipuam ipsius inclinationem: Ergo non est illi violentum, sed connaturale. Major patet: non enim potest esse violentia, nisi sit resistencia; nec est resistencia ubi est inclinatio. Minor verò probatur: Sicut quælibet potentia, ut supra dicebamus, duplicem habet inclinationem, unam particularem ad suum actum ut ad proprium bonum; & alteram universalem, quæ subicitur voluntati, quæ est inclinatio universalis tendens ad bonum totius suppositi: vel etiam sicut in omnibus rebus reperitur duplex inclinatio naturalis, una quæ competit illis juxta suum esse particulare, quæ propendet in proprium & conveniens bonum, v. g. lapis per gravitatem in centrum; altera quæ illis convenit in ordine ad bonum universi, cujus sunt partes, & per quam magis propendet in bonum universi, quam in proprium; quare licet grave ex propria inclinatione per gravitatem tendat deorsum, & leve per levitatem sursum, tamen ne detur vacuum, grave propter gravitatis obliquum ascendit, & leve contemptrâ levitate descendit: Ita etiam in qualibet re, præter propriam inclinationem, quæ propendet in proprium & particulare bonum, datur alia fortior ac potentior, per quam in id quod Deus vult in ea aut de ea facere, tantâ promptitudine ac propensione fertur, ut illud absq; ulla violentia præstet, quam vis sit contra propriam inclinationem.

N 3

Unde

Unde Sapientia 1 sic habetur: *Ignis ut nutrietur iusti, etiam sua virtute oblitus est; creatura enim tibi facturi deserviens &c.* Quibus verbis Scriptura declarat, quod dum creatura à Deo movetur ad effectum aliquem qui videtur contra inclinationem propriæ naturæ, quasi oblitiscuntur huiusmodi inclinationis, subijciendo illam potentia obedientiæ, per quam Deo ad nutum inferviunt, sicque prædicta inclinatio in ordine ad resistantiæ effectum, est ibi veluti sub oblivione, & quasi non esset. Hinc Augustinus lib. 26. contra Faustum, ait quod *Deus, creator & conditor omnium creaturarum, nihil contra naturam facit: id enim est cuique naturale, quod ille facit à quo est omnis numerus, motus, & ordo natura.* Item Divus Thomas 3. contra gentes cap. 100. variis rationibus probat, ea quæ Deus præter naturam ordinem facit, non esse contra naturam; idque declarat in tercia ratione, exemplo rerum corporalium: *Motus (inquit) qui sunt in istis inferioribus corporibus ex impressione superiorum, non sunt violenti, neque contra naturam; quamvis non videantur convenientes motui naturali, quem corpus inferius habet secundum proprietatem sua forme; non enim dicimus quod fluxus & refluxus maris sit motus violentus, cum sit ex impressione celestis corporis, licet naturalis motus aquæ sit solum ad unam partem, scilicet ad medium: multo igitur magis quicquid à Deo fit in qualibet creatura, non potest dici violentum, neque contra naturam.* Idem habet quæst. 6. de potentia art. 2. ad 17. & quæst. 1. art. 2. ad 1. ubi ait, quod omnes creatura quasi pro natura habent quod à Deo in eis sit: & propter hoc in eis distinguitur potentia duplex, una naturalis ad proprias operationes & motus, alia quæ obediens dicitur ad ea quæ à Deo recipiunt.

Et quo patet Vazquem hic disput. 25. cap. 4. leviter & inconsiderate dixisse, duplicem illam inclinationem, quàm in supra in qualibet creatura agnovimus, unam quæ propendet in proprium & conveniens bonum, alteram quæ ad bonum universi, cuius est pars, & ad obediendum Deo, à quo, ut ait Augustinus, est omnis numerus, motus, & ordo natura, connaturaliter inclinatur, vulgarij Philosophorum esse signum: Patet, inquam, hæc verba vulgaris esse Theologi, & in doctrina Divi Thomæ patum versati: cum S. Doctor, Theologorum Scholasticorum Princeps, locis citatis, duplicem hanc inclinationem in qualibet creatura agnosca. Et ratio etiam suffragatur: Nam ut ait idem Doctor Angelicus 1. p. qu. 60. art. 5. quod est alterius, majorem habet inclinationem in id cuius est, quàm in bonum proprium: Sed qualibet creatura est pars universi, & aliquid Dei: Ergo majorem habet inclinationem in bonum universi, & ad obediendum Deo, quàm ad bonum sibi proprium & conveniens, Majorem declarat Divus Thomas exemplo manûs, quæ seipsam naturaliter exponit idui ad conservationem totius corporis; & virtuos civis, qui se exponit mortis periculo, pro totius reipublicæ conservatione; Ergo naturaliter magis inclinatur pars in bonum totius, quàm in bonum proprium.

Confirmatur: Omnis creatura naturaliter magis inclinatur in finem, quàm in media; opposita enim inclinatio est inordinata, ac subinde non potest esse à Deo creatura impressa: Sed bonum universi, & bonum divinum, sunt finis honorum particularium in quæ creatura inclinatur: Ergo idem quod prius.

Dices tamen cum Vazque: Non videtur probabile, in eadem creatura reperti oppositas in-

clinationes: Sed inclinationes ad ascendendum & ascendendum sunt oppositæ, cum habeant termines oppositos & incommpossibiles: Ergo signum est ponere in aqua v. g. inclinationem universalem, quæ naturaliter feratur sursum, ad vitandum vacuum toti naturæ inimicum, cum inclinatione particulari quam habet ad descendendum.

Confirmatur primo: Si in aqua esset talis inclinatio ad ascendendum, sequeretur quod dum de facto ascendit, ne detur vacuum, non gravitaret, nec niteretur deorsum: Sed hoc est falsum, & contra experientiam; videmus enim quod si per fistulam ascendat aqua, attrahit inspiratione, quod plus aquæ ascendit, eò magis fistula gravatur: Ergo &c.

Confirmatur secundo: Si aquæ naturale sit ad ascendendum vacuum, & obediendum Deo, debet in ea esse aliquid instrumentum, seu virtus activa ad talem motum producendum, sicut revera habet gravitatem ad motum deorsum: Sed nullum habet principium activum ad motum sursum: Ergo nulla datur in ea inclinatio ad ascendendum, ut videtur vacuum; sed cum ascendit, hoc fit ex virtute corporis superioris contigui, trahentis post se corpus inferioris, ne detur vacuum, sicut magnes trahit ferum.

Ad objectionem respondeo, huiusmodi inclinationes, licet oppositæ, non esse tamen incommpossibiles, sed subordinatæ, & aquæ secundum divertam rationem convenientes; nam prior competit ipsi quatenus est corpus; secundum vero, quatenus est pars universi, vel prout est creatum subditum Deo: nulla autem est repugnantia quod in creatura sint hoc modo directæ & oppositæ inclinationes, ut patet in animali, quod in quantum est grave descendit, & quatenus habet alas ascendit; qui tamen sunt motus contrarii: similiter in motu progressivo hominis, elevatio pedis est illi violenta, in quantum est corpus grave, & naturalis eidem, ut vivens & animali.

Ad primam confirmationem, nego sequelam Majoris: licet enim quando aqua, nec detur vacuum, ascendit ex inclinatione quam habet ad bonum universi, motus ille sit simpliciter naturalis, quia illa inclinatio ad bonum commune est præcipua, & prædominans particulari, est tamen violentus secundum quid, in quantum per gravitatem aqua contrahitur deorsum, & experientia fistulæ gravitantis & manuum gravantis nihil aliud convincit. Et potest hoc declarari duplici exemplo jam adducto: Animal enim, vel homo, dum ascendit, & avis dum volat, naturaliter feruntur sursum, & motus ille est simpliciter naturalis, quia est conformis formæ & inclinationi præcipuæ & prædominanti, & nihilominus gravitas talium corporum temporè contrahitur & resistit, tendens deorsum, unde huiusmodi animalia ascendendo & volando lassantur ex contraria repugnantia gravitatis, respectu cuius talis motus est violentus.

Ad secundam confirmationem, nego etiam sequelam Majoris: nam ut motus sit naturalis, non requiritur quod subiectum habeat in se principium activum illius (sicut ad hoc ut sit violentus, non est necessarium quod passivum resistat activè, ut supra ostendimus) sed sufficit principium passivum: unde inclinatio illa universalis quæ est in aqua ad ascendendum, nihil aliud

ARTICULUS V.

*An & quomodo ex metu facta, sint mixta
ex voluntario & involuntario?*

S. I.

Prima pars quasi resolvitur.

Dico primò: Quæ per metum aguntur, mixta sunt ex voluntario & involuntario. 94

Ita Divus Thomas hic articulo sexto, ubi hanc conclusionem probat tum ex Philosopho, & Niseno, qui ea quæ per metum aguntur, appellant mixta ex voluntario & involuntario: tum etiam quia ea quæ per metum aguntur, secundum se non sunt voluntaria, imò sunt involuntaria, sed sunt voluntaria ex metu, ad vitandum scilicet malum quod timetur: v.g. mercator absolutè, & absque periculo tempestatis, nolle projicere merces in mare; tempore tamen tempestatis, ad fugiendam mortem quæ timetur, vult eas projicere, & de facto projicit in mare: Ergo quæ per metum aguntur, mixta sunt ex voluntario & involuntario.

C Adde quod in objecto actus ex metu facti, repertiuntur ratio mali & ratio boni, insufficientes ad causandum nolitionem & volitionem, quæ sunt principia voluntarii & involuntarii: verbi gratia, in hoc quod est projicere merces in mare, est ratio mali, ut patet, cum ex hoc mercator maximum damnum incurrat; & ratio boni, cum assumatur ut medium ad conservandam vitam, seu ad evadendum mortis periculum.

D Verùm ut hæc conclusio magis declaretur, & quædam instantiæ, quæ fieri possent in contrarium, diluantur. Observandum est primò, quòd cum dicimus metum causare actum mixtum ex voluntario & involuntario, non sic intelligendum est, quasi ipse metus causet in actu utramque rationem; hoc enim impossibile est, cum rationes oppositæ non possint provenire ab eodem principio; sed in tantum dicitur metus causare involuntarium, in quantum causat actum in quo involuntarium reperitur, causatum tamen ex amore ad illam rem quæ propter metum postponitur. Sicut si dicamus, quòd anima, vel virtus motiva animalis, causat metum mixtum ex naturali & violento, non est sensus, quòd potentia motiva, vel anima causet in tali motu rationem violenti (hæc enim ratio desumitur per ordinem ad corpus grave, cui progressivus vel volatilis motus violentus est) sed significatur quòd illa causat motum, in quo utraque ratio reperitur; naturalis scilicet (ut patet cum à principio intrinseco, nempe ab anima & virtute motiva procedat ipse motus) & violenti, per ordinem ad gravitatem corporis.

E Notandum est secundo, quòd metus dupliciter potest se habere ad actionem, causaliter scilicet, & concomitanter: Tunc se habet causaliter, quando est vera causa talis actus, ita ut ex metu moveatur homo ad sic operandum, ut cum quis ex metu mortis offert pecunias latroni, vel projicit merces in mare: Tunc autem se habet merè concomitanter, quando reperitur simul cum actione, sed non est causa impellens & movens ad illam; sicut Martyres cum metu mor-

A aliud est quàm potentia obedientialis passiva, quæ naturaliter inest cuilibet enti creato, quæ tale est, ad recipiendum à Deo quicquid absolutè non repugnat, ut docet D. Thomas loco supra laudato. Quare fictitia & imaginaria est virtus illa activa, quam ponit Valquez in corpore superiori respectu inferioris, similis virtuti activæ quæ ferrum à magnete trahitur; nam vel talis virtus tribuitur rebus, solum quando imminet vacuum; & hoc est ridiculum, quia natura rebus providit de omnibus necessariis ad consistentiam universi: vel continuè inest rebus; & sic non solum quando imminet vacuum, traherentur solum corpora gravia, sed semper & continuè, sicut magnes semper attrahit ferrum.

B Collige secundo cum D. Thoma hic artic. 5. violentiam causare involuntarium simpliciter: quia violentia directè opponitur voluntario, eum violentum sit ab extrinseco, voluntarium vero ab intrinseco. Unde si reluctanti femina prævalidus aliquis stuprum inferat, nihil ex eo quod patietur, ad eam noxæ pertinebit, uti Deuter. 22. sancitum legimus. Ita Christianas feminas, quæ per Gothicam irruptionem, Romæ captæ, vim à Barbaris perpeffæ fuerant, solatur Augustinus lib. 1. de Civit. cap. 17. quòd inconcusse ac stabili permanente virtute, quidquid aliis de corpore vel in corpore fecerit, quòd sine peccato proprio non valeat evitari, præter culpam sit patienti.

C Dices: Virgo dum à juvene violatur, tenente ejus voluntate, violentiam patitur, etiam si exteriùs non resistat, vel non resistat quantum potest: & tamen ille actus non est involuntarius, cum in eo casu virgo mortaliter peccet, non resistendo, vel non resistendo quantum potest: Ergo violentia non causat semper involuntarium simpliciter.

D Respondeo negando Antecedens quoad secundam partem: Quando enim virgo non resistit, vel non resistit quantum potest & debet, iudicatur & interpretativè censetur consentire oppressioni, cum non adhibeat mediâ quæ potest ad illam evitandam: Unde ille actus non est violentus, sed voluntarius simpliciter, & involuntarius tantum secundum quid.

E Sed quæres, quænam mediâ externa teneatur apponere virgo ad resistendum oppressioni, ut inde dignosci possit, quandonam oppressio sit ipsi voluntaria interpretativè & indirectè, si tali mediâ non adhibeat?

Respondeo cum distinctione: si enim virgo non timeat se periculum consentiendi, & aliunde grave damnum vitæ vel honoris metuit, si clamet, vel aggressorem occidere tentet, non tenetur clamare, vel aggressorem interficere, (quamvis licitè utrumque possit, eò quòd id præsertim in sui defensionem) quia tunc resistere aggressori est præceptum affirmativum, quòd non obligat pro semper, nec cum tanto periculo: si vero credit probabiliter se esse expositam periculo consentiendi, tenetur omnibus modis, etiam cum vitæ aut famæ dispendio, resistere, clamando, & aggressorem occidere tentando: quia præceptum negativum de non consentiendi alicui illicito, obligat semper, & ad semper: unde tandem concludendum est cum Curiele, quòd quia raro contingit, ut in tali casu non immineat periculum consentiendi, debent tunc virgines omnibus modis resistere, & ita semper ipsis consentiendum est.

mortis fidem constabantur, non tamen ex metu, sed ex Dei amore & obedientia. Quae sunt primo modo, dicuntur fieri ex metu, vel per metum; istae enim particulae *ex* & *per* causalitatem denotant; quae verò sunt secundo modo, dicuntur fieri cum metu, sed non ex metu, vel propter metum; particula enim *cum* solam concomitantiam & simultatem designat, non verò influxum & causalitatem. Quando ergo dicimus, ea quae sunt ex metu esse mixta ex voluntario & involuntario, non loquimur de metu concomitante tantum (hic enim, ut diximus, non influit in actionem) sed de metu qui est vera causa actionis, & qui in illam influit, non quidem physice & efficienter, sed moraliter & objective, quatenus mediante propositione objecti terribilis, verbi gratia, mortis, seu naufragii, movet voluntatem ad sic operandum: in quo differt metus à violentia; nam violentia, seu vis extrinsecus illata, efficit ipsam actionem, voluntate renitente; metus verò non efficit sine voluntate, sed movet duntaxat voluntatem ut agat.

27 Denique advertendum est quòd metus dupliciter potest esse causa alicujus actionis, uno modo partialiter, alio modo totaliter; tunc est causa partialis alicujus actionis, quando concurrat ut impellens & adjuvans ad illam simul cum aliis, propter quòd, etiam cessante metu, fieret actio: tunc verò est causa totalis, quando solus metus causat actionem, atque adeò cessante metu actio non fieret, quia praecise fit propter metum, verbi gratia, incurritur ab aliquo sicario gravis metus mulieri inhonestae, & mulieri honestae, ut coeant secum, ex quo utraque consentit fornicationi; talis metus respectu mulieris fornicariae causa est illius actus, sed non totalis, eò quòd talis mulier, cessante etiam illa causa, quia fornicaria est, coiret cum illo: sed respectu mulieris honestae, & quae aliàs cessante metu non consentiret, metus est tota causa quare consentit. Nostra ergo conclusio intelligenda est de metu, qui est causa totalis actionis, seu totale motivum aliquid operandi; non verò de metu qui est causa duntaxat partialis, seu parziale motivum: hic enim non causat actum mixtum ex voluntario & involuntario, bene tamen alter, ut patet in exemplo adducto: Fornicatio enim in prima muliere censetur omnino voluntaria, eò quòd non omnino procedat ex metu; in secunda verò est mixta ex voluntario & involuntario, quia metus est causa totalis actus. Unde si quis partim ex timore gehennae partim ex ipsa honestate operis, vel ex affectu charitatis, legem Dei observet, talis observantia non esset mixta ex voluntario & involuntario; bene tamen, si ex solo timore illam servaret, modo statim explicando.

28 Objicitur ergo contra nostram conclusionem difficile argumentum. Quando quis metu pernatum in inferni legem observat, talis observatio nihil habet involuntarii aut displicentiae, aliàs esset mala & vitiosa, quòd repugnat Tridentino sessione sexta, canone octavo, & sessione decima quarta, capite quarto. Ergo quae sunt ex metu, non sunt mixta ex voluntario & involuntario.

29 Mirum est quantum hoc argumentum Theologos torqueat, & in quam varios dicendi modos eos influat: superfluum esset eos referre & impugnat, satis erit legitimam solutionem tradere. Dicendum est igitur, in observatione

legis factae ex solo metu gehennae, esse aliquid involuntarium & displicentem, & in hominum morem illum non esse malum, nec vitiosum, ut definit Tridentinum locis citatis. Pro quo nota, in praedictae legis observatione posse considerari, vel actionem quae praecipitur, materialiter & in esse rei, vel rationem formalem praecipitae, quae importat applicationem divinae legis ad illam; hoc secundo modo semper est illicitum ejus displicentia, quia divina lex nihil habet mali, ratione cuius posse licite respici: primo vero modo potest esse licita: quia res praecipitae potest afferre aliquid laboris & fastidii, quòd secundum se consideratum, non habito respectu ad legem divinam, potest licite displicentiam terminare: ut patet in dolore & tristitia quam Christus habuit in hortu olivarum, non quòd de observatione praecipitae moriendi, sed a praecipitae impossiti, sed de difficultate & molestia operis sibi praecipitae, secundum se & praecipitae sumpta. Unde tantum abest quòd talis displicentia observationis praecipitae, reddat illam peccaminosam aut vitiosam, quin potius soleat meritiim augere: nam quò major est repugnantia ad opus praecipitae, propter ejus difficultatem & laborem, eò major virtus & meritum splendet in exequendo illud, & superando praedictam difficultatem.

C Secundo dici potest, metum non semper causare involuntarium secundum quid, sed solum quando objectum est malum secundum se sumptum, & non tantum ut hic & nunc consideratum: sicut projicere merces est bonum mercatori, ex suppositione solum quòd sit tempestas, & imminuat vitae periculum, sed abilitando à tali circumstantia est malum; & ideo voluntas non vult eas projicere sub hac consideratione. Ceterum quando objectum non est malum secundum se, sed absolute bonum, voluntas non potest habere actum voluntatis circa ipsum. Et hoc reperitur in casu argumenti, nimirum observatio mandatorum est per se bona, & nullo modo mala, etiam abstrahendo à periculo gehennae inferni; & ideo observatio facta ex timore, non est involuntaria secundum quid.

D Quaes, an ad hoc ut ea quae per metum aguntur, sint mixta ex voluntario & involuntario, requiratur aliquis actus conditionatus, qui sit nolitio inefficax illius medi, quòd hic & nunc eligitur ad vitandum majus malum quòd timeretur; g an ad hoc ut projectio mercium sit mixta ex voluntario & involuntario, necessarius sit actus conditionatus & inefficax, quòd mercator nolle projicere merces, si non immineret periculum vitae?

E Respondeo affirmative, quicquid in contrarium dicitur Coriel hic dubio 1. paragrapho 2. asserens projectionem mercium denominantur voluntariam secundum quid ab amore mercium: atque adeo non esse necessarium actum illum conditionatum, qui sit nolitio projectio mercium secundum se praecipitae.

Probatur breviter: Nam sicut projectio mercium remota tantum & radicaliter redditur voluntaria simpliciter per actum, quòd mercator vult vitare naufragium, formaliter vero & proximè per volitionem efficacem projectio illas, ex priori actu causatam sita amor, seu volitio conservandi merces secundum se consideratas, potest quidem removere & radicaliter reddere eandem projectionem secundum quid involuntariam.

voluntariam, sed non formaliter & proximè: Ergo ponendus est alius actus, ex amore mercium ortum habens, qui tribuat proximè talem denominationem. Consequentia patet, Antecedens probatur. Quia universaliter volitio finis denominat tantum ipsum finem formaliter volitum; media verò radicaliter tantum & remotè; unde oportet ponere aliquem actum qui directè tendens in ipsa, denominet illa proximè & formaliter volita, seu voluntaria: Atqui fugere projectionem mercium, est medium in ordine ad possessionem & conservationem illarum; sicut projicere illas est medium ad conservandam vitam: Quemadmodum ergo ex amore vitæ oritur volitio absoluta & efficax projiciendi merces, ita ex amore mercium nascitur actus, quò mercator vellet, si esset possibile, eas conservare. Sicut Christus volebat vivere, si hoc esset possibile juxta Patris voluntatem: sed quia sciebat Patrem velle & præcipere mortem, absolute volebat mori.

106 Dices, Non est necesse in violento, quòd concurrat duplex actus, ut aliquid sit mixtum ex violento & naturali: Ergo neque in metu, ut res sit mixta ex voluntario & involuntario. Consequentia patet à paritate rationis: metus enim quædam violentia moralis est; unde qui allegant se fecisse aliquid ex gravi metu, violentiam allegant. Antecedens probatur in motu progressivo animalis, ubi elevatio pedis est violenta illi corpori in quantum gravi, & est naturalis eidem ut viventi; & tamen non est ibi duplex actus vel motus, sed unus tantum quò animal movetur: Ergo ut aliquid sit mixtum ex violento & naturali, non requiritur duplex actus.

107 Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia violentum non invenitur in actibus elicitis & internis voluntatis, ut vidimus articulo præcedenti, sed in actu externo & imperato, atque ad eò executivo voluntatis: non potest autem in actu executivo inveniri duplex motus, unus absolutus, alter conditio natus; quia cum sit motus in executione, omnino absolutus est: & hac ratione etiam in actione exteriori facta ex metu non datur duplex actus, sed tantum unus: verbi gratia, in ipsa projectione mercium, unus tantum motus datur, non duplex; unus ad projiciendum, alter ad non projiciendum. Voluntarium autem, & involuntarium, non solum in actibus externis & à voluntate imperatis, sed etiam præcipue in internis & elicitis reperiuntur; unde in metu non repugnat dari duplicem actum elicitem & internum, quò voluntas efficaciter & inefficaciter ad idem objectum diversimodè consideratum terminetur.

108 Dices rursus: Vel ille actus à quo projectio mercium denominatur involuntaria secundum quid, est conditio natus ex parte objecti, vel ex parte actus? Si ex parte actus, nondum datur de facto, sed dabitur si ponatur conditio: si ex parte objecti; talis actus est absolutus ex parte voluntatis, & sic projectio mercium erit absolute voluntaria & absolute involuntaria, quòd implicat.

109 Respondeo, actum illum esse conditionatum solum ex parte objecti, & absolutum ex parte potentia. Ad probationem in contrarium dicendum est, quòd licet repugnet projectionem mercium esse absolute voluntariam, & absolute involuntariam, si ly absolute usurpetur pro-

fectè seu efficaciter, non tamen si accipiat pro actu absoluto quidem ex parte potentia, sed imperfecto & efficaci: quamvis autem asseramus illam volitionem projiciendi merces esse in ipsa absolutam, & conditionatam solum ex parte objecti, non tamen ponimus esse efficacem.

110 Instat Curiel, & ait esse valde difficile, & fortè improbable, quòd ille qui videt periculum submerisionis præsens, & judicat non posse vitari, nisi projiciendo merces, & propterea efficaciter vult illas projicere, & de facto projicit, eodem tempore hunc actum inefficacem eliciat; nolo projicere merces si tempestas non detur, vel si non adsit vitæ periculum; Ergo talis actus admittendus non est.

111 Respondeo, negando Antecedens: Nam etiam Deus videns quendam hominem reprobum infallibiliter esse damnandum, & consequenter habens actum quo vult efficaciter ipsi denegare gloriam; simul tamen habet voluntatem antecedentem & inefficacem de ipsius salute, absolute & secundum se, seu præcisè circumstantiis, consideratà, ut in tractatu de voluntate Dei fusè ostendimus. Est tamen hæc differentia inter hoc exemplum, & nostrum propositum, quòd in Deo, ratione infinitatis, idem actus qui est volitio efficax denegandi gloriam reprobò, est volitio conditionata ex parte objecti ipsam salvandi, in nostro autem proposito debent poni duo actus distincti.

§. II.

Alia difficultas expeditur.

112 Dico secundò: Quæ ex metu fiunt, sunt voluntaria simpliciter, & involuntaria tantum secundum quid.

113 Ita Divus Thomas, hic articulo sexto, ubi sic dicitur, Illud quòd est voluntarium hic & nunc ponderatis omnibus circumstantiis, & involuntarium solum secundum se, abstrahendo à circumstantiis, est voluntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid: Sed opus factum ex metu est voluntarium hic & nunc, ponderatis circumstantiis, & involuntarium consideratum secundum se: Ergo est voluntarium simpliciter, & involuntarium tantum secundum quid. Minor patet in exemplo supra adducto projectionis mercium. Major autem probatur ex discrimine quòd omnes admittunt inter intellectum & voluntatem, & inter objectum utriusque: nam intellectus trahit ad se res præcisè quantum ad quidditatem, & objectum ipsius est quidditas rei materialis, abstrahendo ab omnibus conditionibus individuantibus: At verò voluntas tendit ad res ut sunt in se, & objectum ejus est res ipsa involuta suis omnibus conditionibus, & ut est hic & nunc.

114 Confirmatur: Quòd est volitum efficaciter & absolute, nolitum verò inefficaciter & conditionatè solum, est voluntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid: At opus factum ex metu, est volitum efficaciter & absolute, & nolitum inefficaciter solum & conditionatè, ut patet ex supra dictis: Ergo est voluntarium simpliciter, & involuntarium tantum secundum quid. Unde quando sanctus Thomas secunda secundæ quaestione centesima quadragesima secunda, articulo tertio docet id quòd fit ex metu,

simpliciter non esse voluntarium, sumit illam particulam simpliciter, prout idem significat ac pure & non permixtè; & solum intendit docere id, quod fit ex metu, non esse pure voluntarium, sed mixtum ex voluntario & involuntario, ut patet ex verbis illius, sic enim ait: *Quæ sunt ex timore principium habent ab exteriori impellente; unde non sunt simpliciter voluntaria, sed mixta, ut dicitur in 3. Ethicorum.*

§. III.

Corollaria ex dictis.

111 EX dictis colligitur primò, in his quæ metu fiunt, esse sufficiens voluntarium ad peccatum mortale; nam illa sunt voluntaria simpliciter & absolute, quamvis aliquid involuntarii habeant admixtum. Ergo metus non excusat totaliter à culpa, licet eam diminuatur, & levius peccatum faciat, ac mitiori pœnâ plectendum. Sic adversus Christianos illos, qui in persecutione, metu ac terrore vel cruciatu fracti, cesserant, tolerabilior est pœnæ modus constitutus, quàm in eos qui sponte deliquerant, ut in Ancyrana Synodo & Nicæna, aliisque factum esse scimus. Sic etiam Lucretiam illam, cujus à Gentilibus impensè est commendata castitas: *Fortasse juveni violenter irruenti, etiam suâ libidine illicitam concessisse.* Suspiciatur, Augustinus lib. I. de civit. cap. 9. eam, quæ non violenter oppressam, sed metu de decoris, vitam esse oblatam pudicitiam, innuit Poëta, hoc versu:

Succubuit fama victa puella metu.

Quare non dubia est illius culpa, sed cui facilius possit ignosci, quòd invita & ex metu consentit.

112 Colligitur secundò, contractus ex metu factus, jure naturali non esse irritos; quamvis jure positivo aliqui irritentur, quando metus est gravis & injuriolus, seu cadens in virum constantem, ut loquuntur Theologi. Ratio est, quia metus de se & ex natura sua non facit involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid: Ergo non solvit valorem contractus ex defectu voluntarii, & ipso jure naturæ.

113 Confirmatur: Non requiritur major voluntas aut libertas ut contractus valeat, quàm ut peccatum mortale fiat: Sed voluntarium ex metu sufficit ad peccatum mortale, ut jam vidim⁹: Ergo & ad valorem contractus, quantum est ex ratione voluntarii, & juris naturalis.

114 Veruntamen jure positivo irritantur plura, quæ fiunt ex metu gravi & cadente in virum constantem: v.g. jure positivo matrimonium contractum ex metu, nullum est, ut constat ex cap. *Locum*, & ex cap. *Veniens* de sponsalibus. Idem est de voto solemnī, ex metu gravi emissio, ut patet ex titulo: *De his quæ vi, metuve causa fiunt*, & ex Tridentino sess. 25. de Regularibus cap. 19. ubi conceditur ut Religiosi ex metu professi, possint intra quinquennium reclamare, & si probaverint professionem ex metu esse factam, quòd sit nulla. Quantum verò ad votum simplex ex metu factum, non sic irritatur à Jure, ut annotavit Sylvester in summa, verbo *Metus*: quia scilicet non habet exteriorem traditionem, sed tantum interiorem promissionem seu consensum, qui per metum extorqueri non potest, Econtra igitur votum solemnè, cum non solum habeat id

A quod est interioris consensûs, sed etiam quod est exterioris mancipationis & traditionis, quantum fit per modum contractû cum Ecclesia, & spiritualis matrimonii, aut levitatis, idè voluntas ut pari modo fiet libere & sine metu; sicut matrimonium, quod non solum consummatur interiori consensu, sed exteriori etiam traditione, ut sumitur ex cap. *Puelle* 20. qu. 1. & cap. *Convirum* de regularibus. Plura quoque alia ex metu facta Jure positivo irritantur, ut electio Prælati, jurisdictio data vel propagata ex metu, absolutio ab excommunicatione, metu facta, &c. ut videri potest apud Sylvestrum loco citato.

B Porro illa omnia à Jure irritantur, primò ob vitandas lites, aliæque inconvenientia, quæ ex his quæ metu cogentur fiunt, sequi solent; secundò, quia sapissime contingit deesse in his consensum verum, quantum vis verbis externis profertur; tertio, in pœnâ illius qui injuriose metum incurrit: meretur enim ut effectus careat quod per injuriam extortum est.

Ex his facile solvetur argumentum, quod contra secundam conclusionem in hunc modum fieri solet: Matrimonium & votum solemnè sunt invalida, si fiunt ex metu in constantem virum cadente: Ergo non sunt voluntaria simpliciter. Consequentia patet: nam omne matrimonium, & omne votum simpliciter voluntarium, debet esse validum.

C Ad hoc, inquam, patet responsio ex jam dictis: concessio enim Antecedente, neganda est Consequentia. Ad cujus probationem, distinguitur Antecedens: debet esse validum per se loquendo, & attentò Jure naturali, conceduntur per accidens, & attentò dispositione Juris positivi, negatur. Potest enim Ecclesia ponere quædam conditiones, sine quibus votum aut matrimonium non sint valida, inter quas una est quod fiant sine metu: sicut etiam in matrimonio aliam statuit conditionem, quòd scilicet fiat coram pro rocho & testibus; ideoque matrimonium clandestinum, licet voluntarium, est invalidum.

Potest etiam objici contra eandem conclusionem, quòd metus gravis excusat à culpa transgressionem legis; & ideo non peccat, qui ut vitet grave malum, omittit Sacrum in die festo, aut frangit Ecclesiæ jejunium: Constat autem transgressionem legis non aliter culpâ vacare, nisi quia non est voluntaria: igitur metus tollit voluntarium simpliciter.

D Sed respondetur negando Antecedens, si intelligatur de transgressionem formali legis; existente enim hujus obligatione, nullus metus excusat simpliciter à culpa, licet eam diminuat: propterea verò non servans jejunium, vel non audiens sacrum, ob metum gravem, non peccat, quia tunc cessat obligatio legis; eò quod leges humanæ, & etiam aliquæ divinæ, non obligant, nisi cum possunt commodè observari; cum verò non possunt absque gravi mali periculo, cessat obligatio, & consequenter formalis eorum transgressio.

* * *

ARTICULUS VI.

Primum concupiscentia augeat voluntarium, & causet involuntarium secundum quid?

NOTANDUM primò, nomine concupiscentia intelligi hic à Theologis actum appetitus sensitivi, ut comprehendit quamlibet eius passionem, versantem circa bonum, excluditque duntaxat actus qui sunt circa malum, ut timorem & tristitiam. Hæc autem concupiscentia, seu passio appetitus sensitivi (ut docet S. Thomas infra qu. 14. artic. 3. ad 1. & quæst. 77. art. 6.] duplex est, una antecedens, alia consequens. Concupiscentia antecedens est quæ præcedit actum voluntatis, & est causa ejus; ut cum visâ pulchra muliere accenditur libido, & voluntas movetur ad desiderium vel delectationem circa illam. Consequens verò est quæ consequitur actum voluntatis, & ab illo causatur; aliquando enim voluntas tanto cum ardore prorumpit in actum, ut excitet passionem in corpore. In præfati ergo solum loquimur de concupiscentia antecedente: hæc enim solum potest esse causa voluntarii, vel involuntarii; nam consequens, cum supponat actum, non potest causare in illo rationem voluntarii, vel involuntarii. Excipiendum tamen est casus, quò aliquis excitaret concupiscentiam, ut ad certius postea voluntas operaretur: Tunc enim concupiscentia, non quatenus consequens, sed ut antecedens, auget voluntarium, ut constabit ex dicendis.

Notandum secundò, triplicem esse gradum voluntarii, ut habetur ex supra dictis: Primus est voluntarii absolutè, & dicit solum esse à principio intrinseco cum cognitione, unde communis est brutis; secundus est voluntarii perfecti, sed necessarii; & ad istum requiritur cognitio non solum objecti, sed etiam circumstantiarum & dignitatis ipsius: tertius est voluntarii liberi, ad quem exigitur indifferentia objectiva iudicii, & deliberatio rationis. His præmissis:

Dico primò, concupiscentiam antecedentem augere voluntarium, quantum ad primum gradum; minuire verò, aut etiam tollere, quantum ad secundum & tertium.

Probat per primam partem: Concupiscentia antecedens excitat voluntatem, ut ad certius & majori cum intensione & conatu feratur in objectum, quod experientia constat; nam quantum major est passio & concupiscentia, tanto majori impetu & conatu operatur voluntas, ut patet in vehementi amore vel odio: Ergo auget primum gradum voluntarii, saltem quantum ad intensiorem illum, ex parte objecti excitando voluntatem ut majori conatu procedat.

Sua detur etiam secunda conclusionis pars: Concupiscentia seu passio vehemens potest impedire cognitionem, ne attendat ad proportionem finis & mediorum, atque ad omnes circumstantias; imò etiam interdum potest tollere seu impedire omnem indifferentiam iudicii, quia potest totaliter absorbere rationem, & amenam facere, ut ait D. Thomas hic art. 7. ad 3. Sed per hoc tollitur voluntarium, quantum ad secundum & tertium gradum, ut patet ex secundo notabili: Ergo concupiscentia, seu passio vehem.

A mens, potest tollere voluntarium, quantum ad secundum & tertium gradum.

Adde, quòd concupiscentia minuit peccatum, ut docet sanctus Doctor infra quæst. 77. artic. 6. Ergo minuit etiam liberum. Consequentia patet: quia in tantum aliquid est peccatum, in quantum est liberum: Ergo quod minuit peccatum, minuit liberum.

Dices: Non potest ratio inferior minui, nisi minuat etiam ratio superior, saltem in eodem actu; quia illæ duæ rationes inter se identificantur: Sed ratio liberi & ratio voluntarii ut sic, se habent sicut inferius & superius: Ergo si concupiscentia minuat voluntarium liberum, minuet etiam voluntarium ut sic.

Respondeo distinguendo Majorem: non potest ratio inferior minui, quantum ad essentiam; nisi etiam ratio superior minuat, concedo: non potest minui, quantum ad perfectionem accidentalem, nego. Libertas autem est quidam modus accidentalis actus voluntatis; unde idem actus specie vel numero potest transire de libero in necessarium, ut patet in charitate viæ, quæ remanet in patria, & transit de libera in necessitatem.

Dico secundò: Concupiscentiam non causare involuntarium secundum quid; licet interdum per accidens aliquid involuntarii admittat.

Prima pars est D. Thomæ hic artic. 7. cum enim argumento primo sibi objecisset: *Sicut metus est quædam passio, ita & concupiscentia: Sed metus causat quodammodo involuntarium: Ergo etiam concupiscentia, sic respondet: Ad primum dicendum, quod timor est de malo; concupiscentia verò respicit bonum; malum autem secundum se contrariatur voluntari, sed bonum est voluntati consonum: unde magis se habet timor ad causandum involuntarium, quam concupiscentia.* Quibus verbis rationem fundamentalem hujus partis insinuat. Nam cum concupiscentia ex nulla parte malum respiciat, sed præcisè bonum delectabile, non habet ex se inducere ad aliquid voluntati repugnans: in quo distinguitur à metu, cujus objectum est malum quod difficile potest vitari; & ideo ut illud vitet, ex propria ratione habet inclinare ad eligendum minus malum, quod secundum se voluntati repugnat, solumque eligitur ut conducit ad prædictum finem; & hinc est ut involuntarium in operibus metu factis reperitur, ex ipso metu quodammodo ortum ducat; in illis autem quæ per concupiscentiam fiunt, si quid involuntarii admisceatur, non ex ipsa concupiscentia, sed aliunde per accidens proveniat.

Adde, quòd ex diversitate objecti jucundi concupiscentiæ, & odiosi timoris, oritur quòd primum tollat acerbiter & nolitionem medii, non vero secundum, ut experientia constat: cum enim quis amore & delectatione feminæ allicitur, non solum non timet vigilare, noctu armatus incedere, magna frigora, & alia perpeti incommoda, sed absque ulla tristitia & repugnancia illa & similia præstat, vel patitur; & tamen si hæc eadem faceret aut pateretur ad vitandam mortem, quam illi inimicus procurat, non sine repugnancia, dolore & tristitia ea pateretur: sicut etiam mercator non nisi cum dolore & tristitia projicit merces in mare; quia cum finis ipse sit acerbiter, non præstat suavitatem medii, sicut bonum delectabile, quod est objectum & finis concupiscentiæ: Ergo licet metus

121.

122.

123.

124.

causet involuntarium secundum quid, non tamen concupiscentia.

125 Quod tamen illa interdum per accidens aliquid involuntarii admittat, ut habet secunda pars conclusionis, etiam constat experientia: licet enim cum vehemens est amor erga aliquam mulierem, v. g. libentissime pecunia & res familiaris abiciatur, sicut patet exemplo Principis Sichem ardentissime diligenti Dinam filiam Jacob, quam ut conjugem acciperet, ad Jacob & filios

Genes. 34. eius dixit: *Inveniam gratiam coram vobis, & quicumque statueritis, dabo: augete dotem, & communi postulate, libenter tribuam quod petieritis, tantum date mihi puellam hanc uxorem*: Ex minori tamen concupiscentia, aut forte ex magna concupiscentis avaritia, contingere poterit, quod cum aliqua repugnantia, dolore & tristitia quis tribuat dotem vel pecuniam pro femina, vel alia te concupita; subindeque quod concupiscentia interdum per accidens aliquid involuntarii habeat admixtum.

Quod potest hoc exemplo amplius declarari: licet calor ex sua natura habeat calefacere, & expellere omne frigus, per accidens tamen contingit, ut ex debilitate caloris, aut ex hoc quod frigiditas est in subiecto proprio, ut in aqua, omne frigus non expellat à subiecto, sed aliquid eius cum calore mixtum relinquat, ut patet in aqua tepida. Ita ergo, licet concupiscentia, quando est vehemens, omnem repugnantiam, omnemque rationem involuntarii abforbeat & consumat; tamen quando est remissa, & conjuncta cum alio affectu vehementi, ad contrarium illius modum assumit inclinante; v. g. cum avaritia, quae non nisi cum dolore & tristitia pecuniam largitur; tunc omnem tristitiam & repugnantiam, seu omnem rationem involuntarii à voluntate per accidens non excludit, sed aliquid involuntarii admittit.

126 Confirmatur: In operante ex passione multoties sunt istae duae considerationes: hoc opus est mihi bonum secundum sensum, quia delectabile; & est mihi malum secundum rationem, quia contra legem Dei: Ergo quando contentit passioni, sic vult illud agere, quatenus delectabile sensui, quod non nolle illud facere, quatenus est contra rationem; & sic tunc duae sunt voluntates oppositae; una efficax, alia inefficax. Quod manifestè declarat Apostolus ad Romanos septimo, dum loquens in persona hominis cum passione luctantis, vel passione victi, sic ait: *Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio*. Unde qui peccat ex concupiscentia, saepe cum aliqua tristitia & dolore, & aliquo remorsu conscientiae peccat: propterea Seneca loquens de vitiis voluptatibus & concupiscentiis deditis, ait: *Ipsae voluptates eorum trepida, & variis terroribus inquietata sunt; subitque eos dum maxime exultant sollicita cogitatio, haec quando erunt? Ab hoc affectu Reges suam flere poterunt, nec illos magnitudo sua fortuna delectavit: sed venturus aliquando sinu exterruit*.

Ex his intelliges, quod cum Divus Thomas post Aristotelem, Nisenum, & Damascenum, docet ea quae fiunt ex concupiscentia non esse involuntaria secundum quid, sicut ea quae procedunt à metu; non intendit omnem involuntarium etiam per accidens à concupiscentia excludere, sed tantum duplex inter concupiscentiam & metum discrimen statuere. Primum est, quod metus regulariter loquendo causet involuntarium; licet interdum per accidens illud

non causet, quando scilicet medium quod assumitur ad evitandum malum quod timetur, non est asperum & molestum, sed delectabile & jucundum, verbi gratia, cum quis ad evitandum aegritudinem vitur cibo delectabili, vel ad evitandum periculum abstinet ab itinere & navigatione: concupiscentia verò contra se & regulariter est immunitas ab involuntario; interdum tamen per accidens illud habet admixtum, ut patet in exemplis supra adductis. Secundum discrimen est, quod involuntarium; quod regulariter reperitur in his quae fiunt ex metu, absolo metu causatur; illud vero quod interdum per accidens miscetur concupiscentiae, ab illa non procedit, sed aliunde provenit, ob rationem supra adductam, quae sumitur ex diversitate objecti circa quod timor & concupiscentia verantur.

ARTICULUS VII.

Utrum ignorantia causet involuntarium?

§. I.

Præmittenda ad resolutionem questii.

NOTANDUM primo ex Divo Thoma hic articulo octavo ignorantiam pro nunc dividit posse in antecedentem, concomitantem, & consequentem. Antecedens dicitur ea quae antecedit actum voluntatis, hoc est, quae nullo modo est volita; unde ad illam requiritur quod ille qui ignorat, sufficientem adhibeat diligentiam ad eam vincendam, cum tali intentione, ut si ea ablata esset, non produceret effectum quem producit ex ignorantia: exempli causa, enitur aliquis sagittam in aliquem locum ubi est homo absconditus; ignorat tamen ibi latere hominem, & sufficientem adhibet diligentiam ut exploret an ibi sit homo, ea intentione ut si sciret eum ibi latere, sagittam non emitteret; ille talem hominem configit & interficit, talis occisio dicitur procedere ex ignorantia antecedente. Concomitans vocatur illa, quae merè per accidens & concomitantem se habet ad actum voluntatis, & quae neque movet hominem ad operandum, neque illum remouet seu prohibet ab operatione: sed homo est ita dispositus, ut equaliter & eodem modo operaretur, si talis ignorantia non adesset, ac operatur cum illa: verbi gratia, si quis venationis causa circumbeat sylvam, & deprehendat hostem, ignorat tamen eum esse hostem, & adhibet prius sufficientem diligentiam, existimans esse feram ibi latitantem, emittit sagittam, & interficit hostem: talis occisio dicitur procedere ex ignorantia concomitante, quia tunc licet ille ignoret esse hostem, est tamen ita dispositus, ut si illum agnosceret, interuifceret. Denique ignorantia consequens est illa, quae consequitur actum voluntatis, seu quae est volita, quando scilicet voluntas vult ignorare id quod scire poterat & tenebatur. Potro disputatè potest esse volita ignorantia: primo dicitur, quando scilicet voluntas expelle vult rem aliquam ignorare, ut liberius peccet, iuxta illud Psalmo trigesimo quinto. *Noluit intelligere ut homo ageret, & haec ignorantia dicitur esse directa: secundum indirecte, quando voluntas expelle*

§. III.

Alia difficultas, que est de ignorantia consequenti, expeditur.

Dico secundò, ignorantiam consequentem causare voluntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid. Ita S. Doctor in eodem articulo.

Probatur prima pars: Qui vult causam alicujus effectus, vult etiam in ipsa causa effectum ex ea sequutum: Ergo cum ignorantia consequens sit simpliciter voluta, etiam effectus ex illa sequutus erit simpliciter volutus in illa, & per consequens simpliciter voluntarius.

B Altera etiam pars suadetur: Quod sit contra aliquam inclinationem voluntatis, est involuntarium secundum quid: Sed effectus proventiens ex ignorantia consequenti, fit contra aliquam inclinationem voluntatis: Ergo est involuntarium secundum quid. Minor probatur: Operans cum tali ignorantia, ita est affectus dum operatur, ut si adesset scientia, non poneret effectum, unde illò positò, & adveniente scientià, tristatur, ut patet cum quis non factà sufficienti diligentia, putans occidere feram, occidit amicum: Ergo voluntas operans cum illa ignorantia, habet aliquam inclinationem in oppositum. Patet Consequentia: nam ut ait Aristoteles; *Ethic. ca. 1. Eorum qui per inscientiam agunt, si quem facti penitet, invitus egisse dicitur.* Ex quo inferes, quòd sicut illa quæ sunt ex metu, sunt mixta ex voluntario & involuntario, ita & ea quæ procedunt ex ignorantia consequenti.

Adverte tamen, quòd ignorantia subsequens est duplex; una purè subsequens, quæ conditionem concomitantis non admittit; ut cum quis affectat ignorare, ut liberius peccet, vel cum quis negligit scire quod debet, unde postea cum ignorantia peccat, quod pertinet ad ignorantiam crassam; alia est ignorantia subsequens, admittens conditionem ignorantie concomitantis, quæ idè mixta ex utraque dici potest; v. g. cum aliquis non factà sufficienti diligentia, dum putat se occidere feram, occidit hostem suum, quem valde cupiebat occidere. Ignorantia ergo consequens, quæ non est mixta ex concomitante, siue sit affectata, siue crassa, causat involuntarium secundum quid; non autem illa quæ est mixta ex concomitante, modò explicatò: cum enim omne mixtum participet ex natura utriusque extremi; talis ignorantia mixta participat ex subsequente quod est de ejus essentia, scilicet facere voluntarium simpliciter, excludendo involuntarium simpliciter; & de concomitante, non tristari de effectu, sed letari, atque adèd non causare involuntarium secundum quid.

§. IV.

Solvuntur objectiones.

CONTRA primam partem conclusionis objici potest; Ignorantia consequens removel scientiam, quæ si adesset, homo non faceret id quod modò facit ex ignorantia: Ergo talis ignorantia causat involuntarium simpliciter. Antecedens est Divi Thomæ in hoc articulo, ubi loquens de hac ignorantia ait: *Causat tamen secundum quid involuntarium, inquantum*

quidem non vult ignorare, non tamen curat ad discere ea quæ potest, & tenetur scire; & hæc ignorantia vocatur crassa seu supina.

A Ex quibus intelliges divisionem allatam esse bonam & convenientem: Nam ignorantia, ut conducere potest ad rationem voluntarii, tripliciter potest se habere ad actum voluntatis, qui continet actum externum ex ignorantia faciendum, primò ut causa, secundo ut effectus, tertio neque ut causa, neque ut effectus, sed ut per accidens concomitans talem actum: Atque ignorantia, quæ verè est causa actus, est ignorantia antecedens, quia causa præcedit effectum, prioritare saltem naturæ; ignorantia verò quæ est effectus voluntatis, est consequens, quia effectus consequitur causam; ignorantia tandem quæ neque est causa, neque effectus, neque præcedit, neque subsequitur ratione causalitatis talem actum, sed solùm illum comitatur, & per accidens illi conjungitur, concomitans est: Ergo ignorantia convenienter dividitur in antecedentem, concomitantem, & subsequentem.

B Notandum secundò, involuntarium posse sumi dupliciter; primò positivè, vel contrariè, quatenus dicit aliquid quod est contra inclinationem voluntatis; secundò negativè, vel contrariè, prout dicitur putam negationem voluntarii, & meliùs dicitur non voluntarium; quia licet non sit secundum inclinationem voluntatis, non est tamen contra, sed merè indifferenter se habet. Dubitatur ergo, quænam ex dictis ignorantis causet involuntarium positivè, aut negativè.

§. II.

Resolvitur difficultas, quoad ignorantiam antecedentem,

Dico primò, ignorantiam antecedentem causare involuntarium simpliciter, Ita Divus Thomas hic art. 3.

Probatur: Quod causat effectum omnino nolitum, & repugnantem inclinationi voluntatis, causat involuntarium simpliciter: Sed ignorantia antecedens causat effectum omnino nolitum, ac repugnantem inclinationi voluntatis, ut patet in exemplo supra adducto; projiciens enim sagittam ex ignorantia antecedente, occidit hominem quem nolisset occidere, & quem dolet occidisse: Ergo ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter. Ex quo inferes, illum excusare à peccato: quia peccatum adèd voluntarium est, ut si non sit voluntarium, non sit peccatum: unde qui invincibiliter ignorat v. g. esse vigiliam, non peccat carnes comedendo; de quo fultus in tractatu de peccatis.

E Ex hoc etiam intelliges, quinam contra actus, quænam vota, & similia, valida sint, si fiant ex ignorantia antecedente. In his enim attendenda sunt duo, videlicet substantia rei, & accidentia: si ignorantia sit de substantia, invalidus est contra actus; secùs autem, si sit de accidentibus: unde si quis contraheret matrimonium cum muliere paupere, existimans esse divitem, matrimonium hoc esset validum; quia divitiæ & paupertas sunt quid accidentale matrimonio; si verò contraheret cum Catharina, existimans esse Margaritam, matrimonium non esset validum, quia est ignorantia circa substantiam.

sum præcedit motum voluntatis ad aliquid agendum, A
quod non esset scientia præsentis. Et probatur exem-
plo (suprà adducto: Nam in calu quo quis non
facta sufficienti diligentia, dum putat se feram
occidere, occidit amicum, illa ignorantia est
consequens, siquidem est voluntaria per negli-
gentiam; & tamen remouet scientiam præsen-
tiæ amici, qui si adesset, nullo modo jaceret sagittam, nec illum interficeret: Ergo ignorantia
consequens remouet scientiam, quæ si adesset,
non faceret homo quod facit per ignorantiam.
Consequentia verò probatur: Non aliâ ratio-
ne ignorantia antecedens causat involuntarium
simpliciter, nisi quia remouet scientiam,
quæ si adesset, homo non faceret id quod facit B
ex ignorantia: Ergo si eodem modo se habet
ignorantia subsequens, eodem modo causat in-
voluntarium.

136 Respondeo concessio Antecedenti, negando
Consequentiam. Ad cuius probationem, nego
Antecedens: non enim idè solam ignorantia
antecedens causat involuntarium simpliciter,
quia privat scientiâ, quæ si adesset, impeditet
id quod fit ex ignorantia; cum hæc ratio com-
munis sit utrique ignorantie, antecedenti scilicet
& consequenti, ut argumentum convincit,
sed etiam quia ignorantia antecedens, non est
voluntaria formaliter aut virtualiter, nec sup-
ponit aliquem actum voluntatis, in quo sit vo-
luntaria tanquam in causa: unde cum ignorantia
consequens sit voluntaria formaliter aut virtualiter,
utpote supponens actum voluntatis, in
quo tanquam in causa continetur; licet excludat
scientiam, quæ si adesset impediret actum; causat
tamen voluntarium simpliciter, & involunta-
rium solam secundum quid.

137 Obijcies secundò contra secundam partem
conclusionis: Tota ratio quare ignorantia con-
sequens causat involuntarium secundum quid,
est quia operans ita est affectus, ut si haberet
scientiam non operaretur effectum: Sed hoc non
sufficit ut effectus censatur involuntarius se-
cundum quid: Ergo ignorantia consequens non
causat involuntarium secundum quid. Major
patet ex suprà dictis, Minor probatur: Quod
operans cum ignorantia concomitante sit ita af-
fectus, ut etiam præsentis scientiæ libentius pro-
duceret effectum, non sufficit ut talis effectus
dicatur voluntarius secundum quid, ut patebit
ex dicendis conclusione sequenti: Ergo ejus op-
positum non sufficit ad involuntarium se-
cundum quid.

138 Respondeo concessio Majori, negando Mino-
rem. Ad probationem, concessio Antecedente,
nego Consequentiam. Ratio disparitatis est,
quia ad rationem voluntarii requiritur cog-
nitio, quæ quia deest operanti cum ignorantia
concomitante, non potest effectus productus
cum tali ignorantia esse voluntarius, quamvis
operans ita sit habitualiter affectus, ut etiam
præsentis scientiæ libentius produceret effe-
ctum: ad rationem autem involuntarii, non est
necesse adesse cognitionem, sed sufficit quod
effectus sit contra propensionem & inclinatio-
nam saltem habituales, quæ tunc sit, cum pro-
ducitur effectus.

*Tertia difficultas, quæ est de ignorantia concomi-
tanti, elucidatur.*

Dico tertio: Ignorantia concomitans neque
causat voluntarium, neque involuntarium,
sed non voluntarium. Est etiam Divi Thomæ
loco citato.

Probatur prima pars: Cum sit de ratione vo-
luntarii fieri cum cognitione illius in quod ten-
dit, ut ex ejus definitione habetur, repugnat ut
aliquis voluntarie tendat in illud quod ipsi om-
nino ignotum est; Sed quod procedit ex igno-
rantia concomitanti, est omnino incognitum;
mors enim inimici v.g. facta à venatore, dum
adhibita sufficiente diligentia putavit esse fe-
ram, omnino ignota est: Ergo quod procedit ex
ignorantia concomitanti, non est voluntarium.

Dices: Facta ex ignorantia consequenti sunt
voluntaria simpliciter, ut suprà ostendimus, &
tamen procedunt ex ignorantia: Ergo factum
est quod ut aliquid sit voluntarium, habeat esse
cognitum.

Respondeo distinguendo Antecedens: & ta-
men procedunt ex ignorantia, ut opponitur cog-
nitioni formali & in se, concedo: ut opponitur
cognitioni virtuali & in causa, nego: licet
enim facta ex ignorantia consequenti, non sint
in se & directe cognita, virtualiter tamen &
indirectè sunt cognita in causa, & hæc virtualis
cognitio, seu voluntaria carentia cognitionis
debitæ, sufficiens est ad causandum simpliciter
voluntarium. Quæ verò sunt ex ignorantia con-
comitanti, nullam omnino supponunt cog-
nitionem effectus ignorati; id est, non solum for-
malem, sed neque virtualem, seu voluntatem
ignorandi; quia nunquam contingit ignorantia
concomitans, nisi quando facta est sufficienter
diligentia.

Probatur secundò eadem pars: Si effectus ex
ignorantia concomitanti factus, esset voluntari-
us, id deberet provenire ex illa voluntate præ-
supposita ex parte subjecti, quæ talem effectum
libentius voluisset, si illum cognovisset: Sed
talis voluntas non potest tribuere illi effectui
rationem voluntarii: Ergo effectus ex ignorantia
concomitanti factus, voluntarius non est.
Major patet: nihil enim aliud imaginari potest,
à quo in tali effectu derivetur ratio voluntarii,
quàm illa voluntas. Minor verò probatur: cum
voluntas illa non imperat talem actum: v.g.
cum aliquis emittit sagittam, & interficit ho-
stem, putans se occidere feram; emissio sagitte
non imperatur à voluntate occidendi hostem,
cum existimet ibi non adesse, sed à voluntate
venandi & occidendi feram, quam putat ibi
latere: Ergo non potest effectus, ignorantia
concomitanti factus, esse voluntarius ex volun-
tate præsupposita.

Quòd etiam non sit involuntarius possit
ut habet secunda pars conclusionis, patet: Tum
ut quia non repugnat inclinationi voluntatis,
imò verò voluntas ita affecta est, ut si sciret, li-
bentius operaretur: Tum etiam, quia cum de-
mum adest scientia contraria, v.g. cum venator
putans occidere feram, invenit se occidisse ini-
micum, non dolet, imò potius gaudet: Ergo ta-
lis effectus, neque est voluntarius, neque in-
voluntarius, sed solum non voluntarius.

143 Observandum tamen, in hoc casu duo esse distinguenda; primum est emissio sagittæ, vel occisio animalis secundum substantiam; alterum est occisio inimici, in quantum huiusmodi formaliter: primum est omnino voluntarium, sicut est de facto cognitum; secundum vero non est voluntarium, quia non est cognitum; cognoscit enim emittens sagittam se occidere animal, sed ignorat hoc animal esse hominem, & hostem suum.

144 Dices, adesse simul cum intentione feram occidendi habitalem voluntatem, seu inclinationem occidendi inimicum, à qua occisio inimici sub specie feræ potest dici voluntaria.

Sed contra: Voluntas seu inclinatio habitualis non sufficit ad causandum seu denominandum voluntarium in actu, sed tantum in potentia: Ergo à voluntate seu inclinatione habituali occidendi inimicum, non potest talis occisio vel quæcumque alia actio, dici voluntaria. Præsertim, quia si voluntas habitualis sufficeret ad tribuendam malitiam, & rationem voluntarii in actu, non solum illa actio quæ de facto inimicus sub specie feræ occidit, sed omnes alie, quotquot ab illo homine exercerentur, essent actu voluntariæ, & haberent prædictam malitiam, ex vi talis voluntatis; quia non est minor conjunctio huiusmodi actionum ad illam habitalem voluntatem, quam prædictæ occisionis; neque est major ratio cur potius in istam quam in illas influat talis voluntas. Ex quo inferes, quod licet cum intentione occidendi feram esset simul volitio actualis occidendi inimicum, non ideo hæc volitio conferret illi malitiam, nec occisionem illam actu volitæ denominaret; quia scilicet non imperaret illam, sed merè per accidens & concomitantem ad illam se haberet. Idem dicendum, si quis cum ignorantia invincibili latens inimici mitteret sagittam, eò animo ut se exerceret ad occidendum postea inimicum, vel optando illum adesse ibi, vel feram quasi ejus statuam cogitando, vel hunc actum eliciendo: si scirem ibi latere inimicum, illum occiderem: quia animus illius non est occidere ibi & tunc inimicum, quem abesse putat, sed duntaxat cedere feram, quasi ejus statuam, vel exerceri ad illam alio tempore transfingendum.

145 Dices: Volitio conditionata sufficit ad denominandum aliquem actum vel effectum voluntarium secundum quid: Ergo ab isto actu conditionato: si scirem ibi latere inimicum, illum occiderem, potest occisio inimici sub specie feræ, dici voluntaria secundum quid.

146 Respondeo, volitionem conditionatam sufficere ut aliquid denominetur voluntarium secundum quid, quando adesse illius cognitio, secus autem, si sit ignorantia illius; quia repugnat quòd aliquis voluntariè tendat, etiam sub conditione, in illud quod omnino ignorat; unde cum venator, dum elicit prædictum actum conditionatum, ignoret ibi latere inimicum, occisio inimici sub specie feræ, à volitione illa conditionata nequit esse voluntaria.

§. VI.

Solvuntur argumenta in contrarium.

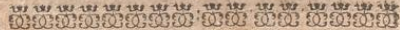
147 **O**BJICIES primò contra istam conclusionem: Respectu subiecti apti non datur medium inter formam & privationem; leo enim

A v.g. necessariò est videns vel cæcus: Sed actu humanus est subiectum aptum respectu voluntarii & involuntarii: Ergo omnis actus humanus debet esse voluntarius vel involuntarius; & per consequens actus ex ignorantia concomitante proveniens, non potest esse non voluntarius, sed necessariò debet esse voluntarius aut involuntarius privativè.

148 Respondeo, concessâ Majori, distinguendo Minorem: Actus humanus, cui adesse scientia, est subiectum aptum respectu voluntarii & involuntarii, concedo Minorem; cui deest scientia; nego Minorem; Actui autem ex ignorantia concomitante procedenti deest scientia, & ideo non convenit illi quod sit voluntarius vel involuntarius, sed solum quòd sit non voluntarius; sicut lapidi, quia non est subiectum aptum ad visum, non convenit esse videntem vel cæcum, sed solum non videntem.

149 **O**BJICIES secundo: Intantum ignorantia causat effectum, in quantum removel scientiam, quæ si adesset, impediret effectum: Sed ignorantia concomitans non removel scientiam quæ impediret effectum, imò potius, si adesset talis scientia, libentius produceretur effectus, ut patet ex dictis; siquidem si ignorans sciret ibi esse inimicum, libentius ipsum occideret: Ergo ignorantia concomitans nullo modo causat hunc effectum.

150 Respondeo, ignorantiam concomitantem non esse causam effectus secundum entitatem vel substantiam, aut secundum aliquid positivum; sed tantum secundum aliquid purè negativum; scilicet quantum ad rationem non voluntarii in eo inclusam: quare si adesset scientia, produceretur idem effectus, quantum ad entitatem & substantiam, v.g. eadem emissio sagittæ & occisio hominis; non tamen quantum ad rationem non voluntarii, siquidem esset tunc omnino voluntarius: hunc ergo effectum negativum, seu rationem illam non voluntarii, impediret scientia, si adesset. Unde in forma respondeo concessâ Majori, distinguendo Minorem: scientia, quam removel ignorantia concomitans, non impediret effectum, quantum ad substantiam, concedo; quantum ad rationem non voluntarii, nego.

DISPUTATIO II.

De Voluntario libero.

QUIA inter species voluntarii non infimum locum tenet liberum, illudque est radix & fundamentum moralitatis actuum humanorum, hanc disputationem præcedenti adjungimus, ut existentiam & naturam libertatis declarem, priusquam de actibus humanis, eorumque moralitate, disseramus.